

KAYSERİ YEDİ SELÇUKLU TAÇKAPISINDA GEOMETRİK DÜZEN

Prof.Dr.Orhan Cezmi TUNCER

Eski Mısır Uygarlığından bu yana mimarlık ve yapı sanatının büyük ölçüde bir geometrik düzen ve disiplin olduğunu daha önceki bir bildirimizde vurgulamıştık.¹ Kullanılabilen 3 ana geometrik birim (şekil) kare, daire ve eşkenar üçgen idi. Kare, daireye dıştan teğet ve kenarları 90° de birleşen veya köşeleri ona değerkən 90° de içe çizilen ona bağlı bir şekil idi. Böylece geriye daire ve eşkenar üçgen kalıyordu ki, kullanılan tek çizim aracı pergel idi. Bu gereç dünya yapı sanatında önemini asla yitirmedi ve kuşku yok ki hep sürdürecektir.² Daire ve küre kavramının mimarlarda yarattığı şartlanma belki de bazı yapıları küp şeklinde düzenlemeye farkına varmadan itmiş olabilir. Roma günlerinin ünlü Panteon'u ve Samanoğullarının İsmail Samani Türbesi buna örnektir.³

Örnekler, Türk mimarlık ve yapı sanatının, bu evrensel geometrinin dışında kalmadığını, kuşkusuz birbirini etkilediğini gösteriyor. Bunu, yaşadığı dönemin çağdaşı olduğu şeklinde de dile getirebiliriz. Uzun yıllar üstünde çalıştığımız bu konu, yeni keşiflerimizle daha da güçlenip pekişmektedir.⁴ Bildirimizde ele alınan Kayseri'den Yedi Selçuklu Taçkapaşı (13. y.y. 1. yarısı) bu amaca yöneliktir. Bu önemli kent, Anadolu Selçuklularının Konya'dan sonra 2. başkenti durumundaydı. Ordu açısından çok önemliydi. Savaş burdan çıkılır, hatta bazı sultanlar burada taht'a oturmuşlardı. Bu askerî merkez siyasal Konya merkezinin mimarlığıyla da eşdeğerdeydi. Bu nedenle buradaki yapılar, egemen olunan siyasal alandakilerle özdeşleşiyorlardı. Başka bir anlatımla, bu perspektiften de, Anadolu Selçuklu yapı sanatını ve "Saray Mimarlığı"nı simgeliyordu.⁵ Bu nedenle genelleştirme olasılığı vardır. Yapılar tarih sırasıyla ele alınmıştır.

KAYSERİ GEVHER NESİBE ŞİFAHANESİ TAÇKAPISI (1205)

Ölçümleme : 22.8.1988

Tıp fakültesi ve hastahanesinden oluşan bitişik avlulu iki yapıda⁶ doğu kanattaki fakülte taçkapaşı

1. Tuncer, Orhan Cezmi: "Mimar Koca Sinan'da Modülasyon Üzerine Yeni Bir Çalışma", Erciyes Üniversitesi Mimar Sinan Sempozyumu (7.4.1995) Bildirisi (baskıda).
2. Yapı sanatında kullanılan vazgeçilmez, değişmez 3 ana gereç vardır. Pergel düzlemde daireyi, 3. boyutta küreyi belirler. Çekül ve su terazisi doğrudan doğruya kanununa bağlıdır (yerçekimi). Kullanıldığı yerdeki yatay ve düşeyi belirler. Böylece büyük kolaylık sağlar. Pusulanın yapı sanatında (kabe tayini dışında) kullanım alanı bunlara göre çok sınırlıdır. Rasat, vedencilik dışında pek kullanılmaz.
3. Panteonda (İ.S: 120-134) iç plân (R=43 m.) ve kesit ayıncı çaplı dairedir. Tepesi delik olan nervürlü kubbe ve beden duvarları gerçekte bir Türk Yurdu'nun (kubbeli çadır türü) kâğıre belki de ilk, ancak o derecede başarılı uygulamasıdır. İsmail Samani Türbesi'nde de dış en, derinlik ve yükseklik birbirine eşittir.
4. İş başından alabilmek için konu yayınların elverdiği ölçüde Orta Asya'dan ele alındı. Küçük Asya'yı Anadolu yapan Oğuz Boylarının mimarlık ürünleri içinde yaşadığımızdan bunlara çalışmalarımızda daha ağırlık verdik ve belli bir yol almış olduk. Böylece Osmanlı'nın bu birikime ve baza oturtulup gelişmesini izlemek daha kolay olacaktır.
5. 1988 yılı Ağustos ayı sonlarında Kayseri'de bir seri ölçümleme yaptım ve görüntüledim. Eleman vererek bana yardımda bulunan Vakıflar Bölge Müdürü Mehmet Çayırdağ'a teşekkür ederim.
6. Veremden ölen II. Kılıçarslan'ın kızı (İ. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kardeşi) Gevher Nesibe'nin vasiyeti üzerine 1205 yılında bitirilen yapının doğu kanadı fakülte, batı kanadı hastane olup, buna yine batı yönde bir koridorla poliklinik bölümü de eklenmiştir. Her iki yapı açık avlulu, 4 eyvanlı olup sadece tıp fakültesinin güney eyvanı akstan biraz doğuya kaçırılarak düzenlenmiştir.

Hastaneye bir koridorla poliklinik bölümünün eklenmesi, yine veremden ölen 1. İzzettin Keykavus'un 1217 tarihli Şifahanesinde (kuzey yönde) görülecektir. Geniş bilgi için bakınız: Tuncer, Orhan Cezmi: "Son Kazaların Işığında"

günümüze bir özellik göstermeden geliyor.⁷ Bu nedenle burada yalnız batı taçkapısı ele alınmıştır.

Onarım öncesi fotoğrafları, taçkapının, kapı kemeri 2 sıra altına kadar dolduğunu, üstteki yazıtın üstünde de sadece süslü bir sıranın kaldığını gösteriyor (Res. 1). Ölçü aldığımız dönemde her iki kapı da onarılmış, ancak işlemeli, profilli ters U çerçevesinin tamamlanmasıyla yetinildiği görülmüştür (Res. 2, Çizim 1). Yaptığımız geometrik çalışma bunları izleyen silme ve silme üstü sırası için oldukça inandırıcı ölçü verir görünmektedir. Taçkapının genel kurgusu, mermer yazıtın, özgününde de bugünkü yerinde olduğunu gösteriyor.⁸

Yaptığımız geometrik çalışmada eşik önü döşemesi baz alınmıştır (Çizim 2,3,4). Taçkapı, kitleden 0.78 m. taşar. Eni 9,19 m. olup, sağ ve sol doluluklar 313.5 cm., kapı ön boşluğu 2.92 metredir. Dış etkilerle taçkapı alt 2 sırasının oldukça yıprandığı görülmüyor. Ters U çerçeve bu subasma oturur.

-Ters U çerçevenin başladığı kenar noktasından çizilen yatayla 30° lik doğru, eksende, kapı kemerini izleyen ve mukaması çevreleyen çerçevenin alt kotunu belirler.

Tabandan çizilen 60° lik doğru üstte, çizimde önerdiğimiz kotu çok az aşar. Buna çakışıyor da denebilir. Bu 60° lik üçgen yüksekliği, taçkapı eni kadar olan yatık bir tam ve bir yarım eşkenar üçgene denktir.

-Ters U çerçeve yüksekliği, eninin 1.5 katı olup Selçuklu oranına uyar. Bu nedenle taçkapı ilkin 45° ile eni kadar olan bir kare oluşturmakta, sonra bunun yüksekliği taçkapı eni kadar olan yarım bir eşkenar üçgen eklenerek, ters U çerçeve bitimini belirler. Bu, 2/3 oranının 50 cm. yukarısı olup silme ve silme üstünün sığması için oldukça elverişlidir. Genel kurgu altın oranın 60 cm. aşıldığını gösteriyor.

-Taçkapıda, profilli ve bezeli ters U çerçeveye ait yan doluluklar, 9.19 m. gelen toplam enin 1/3'ünden az olup 1/4'ünü biraz taşar. Bu nedenle karelerden yararlanıldığı anlaşılır. Taçkapının genel kurgusundan 60° nin kullanıldığı ve bununla yetinildiği, mukarnas başlangıcındaki alt kuşakta 30° nin işe yaradığı, bunun dışında diğer ayrıntıların kendi içinde dengelendiği dikkat çeker.

KAYSERİ GÜLÜK CAMISI TAÇKAPISI (1210-11)⁹

Ölçümleme: 22.8.1988 Pazartesi

Çevresi 2 m. ye yakın olduğu için alt yarısına yakını algılayamayan taçkapının eşiği günümüzde yoldan 85 cm. kadar aşağıdadır (Res. 3, çizim 5). Eni 4.10 ve kapı ön boşluğu 2.49 m.dir.

Kitleden taşmaz. Yaptığımız ölçüm ve çizime göre geometrik araştırma şu bilgileri verir (Çizim 6,7,8).

-4.10 m. gelen taçkapı eninde sağ ve sol doluluklar, bunun 1/5'ine çok yakındır (82 cm. yerine 80.5 cm.).

-Eşik yatayında kenardan çizilen 60° lik doğru, Gevher Nesibe Şifahanesinde olduğu gibi üst kotu belirler. Bugünkü silme ve duvarlarla bağı özgül değildir. Yine taçkapı eni yükseklik olarak alınan yatık bir eşkenar üçgen ve buna bir yansımanın eklenmesi geometrik çerçeveyi belirlemektedir.

-Ayakların içinden ve ön döşeme kotundan çizilen 45° lik doğru, basık kapı kemeri merkezin-den geçer ve kilit kotunu belirler. Diğer bir anlamıyla, ayaklar arası ön boşluk yatayda çap olarak düşünülürse, altta ön döşeme hizası ve üstte kapı kemeri yayıdır.

-Eşik kenarından çizilen 2. bir 45° lik çizgi, söve üstünde yeralan taşkınlığı belirler. Bu nedenle, kapı eniyle bu profile kadarki yüksekliği birbirine eşittir.

Altında Sivas Şifahanesi Planı", I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri, İstanbul 1979, s. 911.

7. Onarım öncesi fotoğraflar yapıların son derece yıprandığını ve dolduğunu gösteriyor. Onarılmadan önce doğru yöndeki taçkapı özgünlüğünü yitirdi. Aynı yöne konan (güney) 2 taçkapının bu denli farklı yorumlarını başka türlü açıklayamıyoruz.
8. Halil Ethem, yazıtın buraya sonradan konduğunu ileri sürer.
9. Cami 1335 depreminde yıkılınca, Köçük Şemsettin yapıyı iyice onarır ve artık onun adıyla anılmaya başlanır. Köçük, eski bir Türk sözcüğü olup cesur demektir.

Kitlenin kuzeydoğu köşesinde verevine yeralan taçkapının yazıtı 1210 tarihli ve Atsız Elti'nin onarımına ait olduğu için, bilim adamları çoğunlukla yapıya Danışmendli gözle bakarlar (XII. yüzyıl 1. yarısı). Bugünkü planı düzensiz ve batı kanadında tek örnek olarak medrese bulunup koridor harime açıktır. Kuban'ın planı fazla geometriseldir. Kolonlarla oldukça oynanmış ve medrese eklenti kabul edilmiştir. Kuran doğu ve batı duvarlarında örgü sıra, boyut ve gereç farkı olmamasını ileri sürerek şimdiki planı özgün sayar ve eğer bir onarım varsa ve bu kapıyla, yazıtıyla belliye, değişimin doğu yöndeki sıralarda (sahn) olma şansına öncelik verir.

Kitlenin kuzeydoğusunda verevine yeralan taçkapı, kent dokusunun bizce o günkü durumuyla ilgili olup, her iki sokağın eşdeğer yükünü durdurur. Nitekim hamamı için Vakıflar'ın yaptırdığı araştırma kazısı, kuzey yöndeki ara yolun bugünkünden dar olduğunu gösteriyor. XII. yüzyıl ilk yarısında Anadolu cami planı gelişiminin henüz oturmadığı anlaşılıyor. Bizce yapı, kuzey-güney doğrultusunda uzanan tonoz örtülü 5 sahından oluşuyor ve ortadan maksure kubbesi ile bunun kuzeyinde biraz aralıklı olarak fenerli kubbe yerliyordu. XII. yüzyıl 2. yarısında Erzurum Ulu Camisinde, bundan yola çıkılarak plan daha açıklık kazanacaktır.

Taçkapıdaki 3 satırlık yazıt 1210 yılında 1. İzzettin Keykavus günlerinde Danışmendli Mahmut bin Yağubasan kızı Adsız (Atsız?) Elti tarafından onarıldığını belirtir. Mahmut da Ulu Camiyi onarmıştı. Bakınız: Aslanapa, Oktay: **Anadolu'da İlk Türk Mimarisi**, Ankara 1991, s. 17.

-Eşik kotu taçkapı kenarı baz alındıkta Altın Oran yine Gevher Nesibe'deki gibi ters U çerçevesinin bitimini belirlemektedir. Bu, 2 x 3 Selçuklu oranından 47.5 cm. yukarıdadır. Taçkapı genel kurgusunun 3 x 4 x 5 kutsal oranından 1.17 m. yukarıda tasarlanıp uygulandığı görülmüyor.

Bugünkü taçkapının, defalarca onarılmış olsa bile 1210 yılındaki özelliğini büyük ölçüde koruduğu anlaşıyor. Ancak beden duvarları yüksekliği değişmiş olmalıdır. Nitekim tavanımızdan yapılan restorasyonunda (1976'lar) uzun sürede çok doldurulan üst örtü (toprak) tabaka tabaka kaldırılıp gerekli kalınlığa indirilmiş ve silmeleri elden geçmişti.

KAYSERİ HUNAT (HUANT) HATUN MEDRESESİ TAÇKAPISI

Ölçümleme:22.8.1988 Pazartesi

Harimin batısında, köşeleri sütunleyle başlayan ve kitleden 1.11 m. taşan taçkapı onarılmış ters U çerçevesinin üstte bitirilmesine gidilmiştir (Res. 4,5).¹⁰ Özgün eşiği duruyor. Geometrik araştırmamızda ön döşeme kotu baz alınmıştır (Çizim 10, 11, 12).

-Dıştaki (yan) sütunceleri izleyen alın (14 cm.), içbükey 1. çerçeve (40 cm.), 2. çerçeve (78 cm.) ve iç son pah (16 cm.) dahil, toplam 1.48 m. enindeki ters U çerçevesinin üstte de dolaşması ve bunu bir düz, silme ve silme üstü sırasının geleneğe uyarak devamı düşünülürse, 3-5 cm. yanılıyla taçkapı tamamlanabilmektedir. Sağır, tıknaz ve basık tutulan medrese kitlesinde taçkapının da bu oranlara uyduğu, 60° ve altın orandan basık olduğu, ancak çok doğal olarak 2 x 3 Selçuklu oranını yakaladığı (veya oldukça yaklaştığı) gözlemlenir.

-Taçkapıda kapı ön boşluğu (eşik kotunda işlemeli ilk sıra) 2.33, yan doluluklar güneyde (sağ) 2.38, kuzeyde (sol) 2.39 m. olup 1/3 oranına oldukça yaklaşıldığı görülür. Yanlardaki ikişer cm.lik içeri çekilmeler gözönüne alınırsa bu fark daha da azalmaktadır.

-Kapı kemerini dışından saran çember, ön döşemeye teğettir.

-Silmeyle bağımlı olarak, taçkapı eni taban alınan 2 eşkenar üçgenin, üstte kapı kemerini izleyen bezeli kuşakla geometrik bağı rastlantı olmasa gerekir.

-Eşik kotu baz alındıkta taçkapı enini taban alan eşkenar üçgenin tepesi, mukarnasların bitimiyle bağlantılıdır.

-Kitle duvar yüksekliği ile taçkapı eni arasında yatık eşkenar üçgene ilişkin bir bağ vardır.

Diğer 30° lik doğru parçası ve buna kenarda çıkılan dikler, gönye anlayışının varlığını kanıtlıyor. Bu durumda kesin olmasa bile daha ilk tasarım aşamasında Medrese plânı ve taçkapısında gelenek-

selşen bu geometrik alışkanlıklarla çalışmaya başlandığı anlaşıyor. XIII. yüzyıl 1. yarısı ve özellikle Alaeddin Keykubat günleri, Saray Mimarlık Okulu'nun (ekol) en etkin, olgun ve parlak günleriydi.

HUNAT HATUN CAMİSİ BATI TAÇKAPISI (1238)

Ölçümleme: 22.8.1988 Pazartesi

Cami, Alaeddin Keykubat Medresesi güneyine bitişiktir. Bunun batısına da hamam çapraz olarak yanaşır (Res. 6,7,8).¹¹ Daha XI. yüzyıl sonralarında Kayseri, surlarının dışına taşmıştı. Bu yapı topluluğu da dışarda olup surları izleyen ana yolun doğu yakasındadır. Bu nedenle medrese ve ca-

10. Din ve İslam Hukuku eğitimi vermek için 1230-36 yılları arasında Sultan Alaeddin Keykubat tarafından yaptırılan açık avlulu medresenin taçkapısı günümüzde yazıtsızdır ve kitlenin doğu batı eksenindedir. Basık kemerli kapısını üstte izleyen zengin mukarnas dizisini dıştan 2 sıralı, geometrik ve bitkisel bezeli teğet kemer sarar. Bizce yazıtı bunu üstte izliyordu. Kendi adıyla anılan ve ünlü sultan hayattayken bitirildiği anlaşılan medresenin bu nedenle yazıtsız olma şansı yoktur.

11. Mahperi Hunat Hatun, kocası ünlü Sultan Alaeddin Keykubat'ı 1239 yılında Kayseri'de zehirllettikten sonra, Melike Adile'den doğma çocuk büyük olduğu halde, kendi oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i Çaşnigir Altunbay ve Lala Cemalettin Ferruh'un desteğiyle Selçuklu tahtına oturttu. Henüz Hristiyan idi. Siyasal etkinliğini daha da güçlendirebilmek için medresenin güneyine bitişik olarak bu camiyi yaptırdı. Aynı yıl Tokat Zile arasında Pazar'da (1238-39) kervansaray da bitirilmiş olacaktır. II.Gıyaseddin Keyhüsrev, Tarsus Kuşatmasında sıtma ve tifodan 1245 yılı Aralık ayı 2. haftasında (643 Recep ortaları) ölünce (yılbaşına çok yakın olduğu için bazı kaynaklar bunu 1246 olarak da verirler) Konya'da Sultanlar Kümbetine gömüldü. Mahperi Hunat Hatun'un bundan sonra altı-yedi yıl daha yaşadığı bilindiğine göre, kendi adıyla anılan kümbetinin caminin kuzeybatı köşesinde yer alıp, bu üçlüye 4. yapı olarak (en erken 1238) eklendiği söylenebilir (Kümbet için geniş bilgi: Tuncer, Orhan Cezmi: *Anadolu Kümbetleri*, Cilt 1, Ankara 1976, sayfa 167). Tarih olarak, kendi sağlığında 1240-45 leri vermek daha uygun olabilir. 1243 Köseadağ Savaşından sonra büyük siyasal çalkantılar ve kendi özel durumu, sandukasına rağmen (mihraba yakın olan mermer sanduka) buraya kesin olarak gömülmeyeceğini de akla getiriyor.

Cami ve medreseden hangisinin daha erken yapıldığı konusundaki görüşler için bakınız: Demircan (Özirmak), Yasemin: *Tahrir ve Evkaf Defterlerine Göre Kayseri Vakıfları*, Kayseri 1992, s. 10, Kayseri Hunat Hatun Medresesi. "...Alaeddin Keykubat yaptırdı. Oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev 1246'da öldü. Hunat Hatun, oğlunun tahttaki durumunu güçlendirmek için ancak (en geç) 1238'lerde Müslüman olmuş olmalı ki cami bu tarihtir.

Aptullah Kuran, Medresenin Camiden sonra 1236-46 arasında, II. Gıyaseddin Keyhüsrev günlerinde yapıldığını önerir (1240'lar). Medresenin yazıtı yoktur.

Sözen sırayla cami, medrese ve türbenin yapıldığı görülmektedir. Haluk Karamağaralı'nın isteği üzerine oraya giderek yapıyı yerinde incelemiştik. Medrese duvarlarının çepeçevre ince olarak dolaştığı, caminin bina daha kalın olarak saplandığını görünce ibadethanenin daha sonradan buna yanaştırıldığı kanımız pekişti. Böyle olmasını (medresenin yazıtı olmamasına karşılık) Keykubat adıyla anılması da gösteriyor.

minin kapılan batıya açılır. Hamam da bu yöndedir. Cemaatı çabuk boşaltmak ve ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla, harimin doğu yöne açılan diğer özgün taçkapisinin 2. plânda kaldığına kuşku yoktur. Bunu ölçü (boyut) ve düzenlemesi de gösteriyor. Batı taçkapisına güney bitişiğinde eklenen minare yenidir. Asıl köşk minare üstte kapı ekseninde durur. Bunun da ne denli eski olduğu tartışılabilir.

Camiye ait batı yöndeki taçkapisinin (Çizim 13), Hamam nedeniyle, olması gereken yerden daha kuzeye kaldırılması oldukça doğal ve Hamam tarihi için sağlam bir belgedir. 7.60 m. enindeki taçkapiyi 1.91 m. eninde 4 sıralı bir çerçeve ters U şeklinde sarar. Medresede olduğu gibi burada da alt ilk sıra işlemez olup kapı ön boşluğuna doğru 24 cm. taşar ve söve hizasına erişirken subasman görevi yapar. İlk sırada kapı net boşluğu 2.32 m.dir. Yan subasman dolulukları 2.64 m. gelirken, işlemlerin başladığı 2. sırada bunlar 24 cm. azalarak kuzeyde 2.39, güneyde 2.41 m.ye düşer. Böylece kapı ön boşluk eni de 2.80 m.ye yükselir. Burada dolulukların (2.40 + 2.80 + 2.40 m.) 1/3'ten az, kapı net boşluğundan fazla olduğu görülür. Diğer bir anlatımla 1/3 oranı söve ortalarına rastlar. İnce bir ayarlamaya uyma zorluğunda görmemiştir mimar kendini.

Taçkapi döşeme ön kotuyla çok oynanmış ve yenilenmiştir. Bu nedenle geometrik araştırmamızda eşik üstü baz alındı. Buna göre (Çizim 14, 15,16):

-Altın oran ve 60° ile 2 x 3 Selçuklu oranından taçkapisinin daha basık tutulduğu görülür. Ters U çerçevenin üstte bir yapı kuşağına dönüşmesi ve bunu antik düşey yivli bir içbükey silmenin izlemesi gelenekseli yansıtmaz. Bunun üstüne konacak son silme üstü sırasıyla 2 x 3 Selçuklu oranına oldukça yaklaşılabileceği görülüyor.

-Taçkapi eni çap olarak alınan ve eşige teğet olan dairenin üstte, mukarnasları izleyen teğet kemere çok yaklaştığı görülür. Diğer bir anlatımla bu kot, eşikten yukarı kapı eni kadarki yükseltiye çok yakındır.

-Kapı ön boşluğuna sığan 3 eşkenar üçgen, mukarnas bitimini biraz aşar ve bunu saran teğet kemerin 1. kilidi ortalarına erişir.

-Taçkapi kenarından eşik yatay uzantısı merkez alınarak, taçkapi enince (yarıçap) çizilen yay, mukarnasları saran 2 sıralı kemerin özengisini belirlemektedir.

-Kapı eni sövelerinin yüksekliği kadardır.

-Taçkapi dış kenarında eşik kotu merkez alınıp 45° lik bir doğruyla karşı kenara erişildiğinde ve bu doğru parçası yarıçap olarak yayla devam edildiğinde, şimdiki silmenin üstüne erişilir. Bunun bir rastlantı olmadığı kanısındayız.

-Yine eşik yatayında, taçkapi kenarından başlatılan ve 3. kez sürdürülen 30° lik doğrular, üstte

eksende, şimdiki silme üst akıntılı kotunu verir. Bu da sıradan bir geometrik nokta olmasa gerekir ve silme üstü sırasına gerek duyulmadığı kanısını güçlendirir. Bir önceki ölçü de bu doğrultuydu.

Tüm bu noktalar, taçkapisinin genel ve ayrıntılı geometrik kurgusu için oldukça önemlidir.

HUNAT HATUN CAMISI DOĞU TAÇKAPISI (1238)

Ölçümleme: 4.11.1987

Harimin batıdakine göre daha ufak tutulan 2. özgün taçkapisı (Res. 9, Çizim 17) doğu yöndedir ve Mahperi Hunat Hatun tarafından, oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev günlerinde 1238 (h:636) de bitirildiğini kanıtlayan yazıtı vardır. Batı taçkapisından 2.23 m. ensiz (7.60 yerine 5.37 m.) ve buna bağlı olarak yüksekliği de 2.50 m. kadar kısadır. Taşkınlığı da ondan azdır. Güneye rastlayan 26 cm. lik profilsiz fazla sağırlığın (enine doluluk) nedenini bilmiyoruz. Batı yönde harime düz ayak girilirken burada merdivenlerle ulaşılması, ufak boyutlarına karşılık daha iri algılanmasına neden olur. Zamanında da topografyasının böyle olduğunu bu nedenle bu boyutuyla yetinildiğini söylemek zordur.

Cami kitlesi doğu yönde üçe bölünmüş, güneye taçkapi, kuzeye yarım kare kesitli taşkın bir destek konmuştur. Ters U çerçevesi, profilleri, bezemeleri ve mukarnas sıraları da (birimleri dahil) bu taçkapıda sadedir. Yazıtı, pahlı iç ters U çerçeve üstünde iken, batıdakine altına alınmıştır. Daha sonraki bir değişiklik veya başka bir çeşitleme gibi düşünülebilir. O günkü kent trafiğinin batı kapisına daha elverişli olduğu anlaşıyor. Geometrisine gelince (Çizim 18, 19) :

-Eşik baz alındıkta, 2 x 3 Anadolu Selçuklu oranına, batıdakinden (3 x 4 x 5 üçgeni) daha çok uyduğu ve çakıştığı görülür.

-Kapı ön boşluğu çap olarak alınan ve eşige teğet olan çember, üstte söve bitimini verir.

-Yanlarda eşik yatayı baz alındıkta, çizilen 60° lik doğrular, sütunce zar başlığı tabanını verir.

-Mukarnasları çevreleyen profilli sivri teğet kemer, verevine bir kare içine alınmıştır.

-Mukarnas başlangıcı taban alındığında çizilen eşkenar üçgen, üstte içte kalan pahlı çerçeve altını belirler.

-Taçkapi eni kadar alınan ve eşikte teğet olan ilk tam daire, üstte mukarnas bitimine 12 cm. kadar yaklaşır.

-Taçkapi eni, kapı söveleri esas alındıkta, 3 eşit parçaya bölünmüştür. Diğer bir anlatımla kapı net boşluğu, taçkapi eninin 1/3'ü kadardır. Batı taçkapisında buna çok yaklaştığını görmüştük.

Taçkapisinin 60° den ve altın orandan basık, kutsal orandan yüksek tutulduğu görülüyor. Batı

taçkapisına oranla doğudakinin daha Selçuklu proporsiyonunda olması, onun bir eklenti veya değişiklik ürünü olmadığı görüşünü güçlendirir.

Doğu taçkapisının daha ufak ve sade tutulmasını kentin o günkü yerleşimine ve kullanım yoğunluğuna bağladığımızı daha önce belirtmiştik. Tüm bunlar, batı kapısının bulunduğu enine aksa kadar, caminin özgünlüğünü koruduğu görüşüne de yardımcı olmaktadır. Büyük Selçuklu düzenlemesinin, eski Malatya Ulu Camisinde olduğu gibi burada da tasarıma kaynak olması, yapının önem ve sayısal açıdan sınırlı uygulamalarından olup, sadece kuzey yöndeki son 2 aksının, kümbet için değiştirilmiş olduğunu plânı ve yukarıda belirttiğimiz özellikleri vurguluyor. Bu durumda sırayla medrese, cami ve en sonra kümbetin yapıldığını bir kez daha belirtelim. Hamam bizce hepsinden öncedir ve çevresi boşken çapraz konmasının ileride bunlarla geometrik sorun doğuracağı düşünülememiştir. Zaten bu sıralama İslâm anlayışı yapı sıralamasına da uyar.¹²

KAYSERİ HACI KILIÇ CAMİSİ TAÇKAPISI (1249)

Ölçümleme : 21.8.1988 Pazar

Büyük Selçuklu cami plânından ufak değişikliklerle yola çıkılan ve İstasyon Caddesi batı yakasında yer alan 1249 tarihli Hacı Kılıç Camisi, avlulu Medresesiyle birleştiği yerde ara kanatları ortadan kaldıran.¹³ Bu yönüyle Külük Cami ve Medresenin açık avlulu dönüşen bir yorumudur. Tip plân anlayışı burada da iklim gözardı edilerek salt bir biçimsel düzenleme olarak tasarlanıp uygulanmıştır. Tokat'ta Türbesi bulunan Ebül Kasım Ali Tusi tarafından burada böylesine kendine özgü bir yorumla ve Anadolu'da herhalde son kez denir. Cami ve Medrese taçkapılarında yaptırının ve sultan II. İzzettin Keykavus'un adı geçer.¹⁴

İstasyon Caddesi batı yakasında, cami ve medreseden oluşan kitlede her iki kapı da doğu yönde olup yola bakar (Res. 10). Bu ana yolun zamanında da bu yönde olduğu anlamındadır. Kuzey güney yönünde uzanan 5 şahıslı camide mihrap eksende olup önünde kağır maksure kubbesi vardır. 6.70 m. eninde ve kitleden 1.42 m. taşkın taçkapı (Res. 11,12, Çizim 20) güneyden kuzeye doğru 2. aksın bitimindedir. Hemen kuzeyine bitleştirilen minare yenidir. Dış köşeleri Hunat Hatun Medresesi taçkapisındaki gibi, ancak ondan daha ince sütuncelerle başlar. Ters U çerçeve içte pahlı 3. sırayla son bulur. Bunu 9 sıralı mukarnasları dışından saran 2 sıralı kemer izlerken, içteki kapı kesiminde sütunceye dönüşür. Geometrik araştırmada şu bağlantılar bulunmuştur (Çizim 21, 22).

-Kapı söveleri yanlarında kalan doluluklar ile, kendi net boşluğu birbirine çok yakındır. Diğer bir anlatımla kapı eni 3'e bölünmüş, biri kapıya ayrılmıştır (Taçkapı eni 6.70, kapı net boşluğu 2.14 m, 6.70/3= 2.23.9 cm. fark).

-Taçkapisının alt 2 sırası subasman olarak (profilsiz ve bezesiz) bırakılmış, ters U çerçeveler ve sütunceler buna oturtulmuştur.

-Kapı eşik kotu baz alındıkta, genel kurgunun, üst silme katıldıkta, 2 x 3 Selçuklu oranında olduğu görülür. Ters U çerçeve üstte kutsal oranı (3 x 4 x 5) 25 cm. kadar aşar. Taçkapı 60° ve altın orandan basık tutulmuştur.

-Oturtmalık kotunda kapı eni, söve yüksekliği kadardır (buraya bir daire sığar).

-Eşik kotu yan noktasından çizilen 30° lik çizgi, karşı kenardan 90° yansıtılırsa üstte silme altı düzeyi bulunur. İlk nokta yazıtla hemen hemen aynı yataydadır.

-Kapı kemeri merkezi tepe noktası alınan ters eşkenar üçgen üstte kapı enince uzanan bezeli ilk sırayı belirler.

-Oturtmalığın iç sütunce tabanından çizilen 60° lik çizgi, üstte mukarnasları saran 2 sıralı sivri kemerin özengi kotunu verir.

-Taçkapı eni çap alınan ve eşige teğet geçen daire, üstte mukarnas bitimine çok yaklaşıyor. Bunlardan başka bir geometrik düzen bulunmamıştır.

12. Birbirinden kopya edilerek yayınlara geçen planda hamam hep aynı yanlış boyut ve konumdadır. Cami doğu kapısı sol (güney) sağırık fazlalığı da hemen daima gösterilmez. Yapı topluluğu ve tarihlmesi için bakınız: Karamanlar, Haluk: "Kayseri'deki Hunat Camisinin Restitüsyonu ve Hunat Manzumesinin Kronolojisi hakkında bazı mülahazalar", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt XXI, Ankara 1976, s. 199; Yurdakul, Erol: "Son Buluntulara Göre Kayseri'deki Hunat Hamamı", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, II, Ankara 1971, s. 141.

13. Yaygın biçimde kullanılan Anadolu Selçuklu açık avlulu medrese plânı bir kanadı kaldırılarak camiyle birleştirilirken, batıdaki baş eyvanın aksından biraz güneye kaydırılan doğu eyvanı girişe ayrılmış olup diğer bölümler revaklı ve hücrelidir. Camiye oranla açıklıkların ve aks aralarının eşit alınmadığı, simetrisinin belli ölçüde 2. plana itildiği görülür. Kitlenin güneydoğu ve kuzeybatı köşeleri desteklediği halde diğer 2 köşesinde bunların kullanılmaması nedenini bilmiyoruz. Hücrelerin tonozları avluya dik iken, baş eyvanın kuzeyindeki büyük odada (sınıf) buna niçin uyulmadığı anlaşılmaz. A. Kuran'ın planındaki boyutlar şimdiki örtü yönünü haklı gösterir biçimdeyse de, diğer çizimler bu ölçüde değildir. Bunlara karşılık her hücrede birer ocak görmek XIII. yüzyıl ortaları Selçuklu hayat standardı açısından bizce erkendir.

14. **Celi yazı.** "Bu mübarek mescidin yapılmasını Keyhüsrev oğlu, yüce sultan, din ve dünyanın şerefli, fetihler sahibi, Burhanu Emiri'l Mü'mini (Müslümanların emirinin delili) Keykavus devrinde 1249 (h: 647) yılında zayıf ve Allahu Teala'nın rahmetine muhtaç kul, Tuslu Ali oğlu Ebu'l Kasım emretti."

Medresenin yazıtı: "Bu mübarek medresenin yapılmasını Keyhüsrev oğlu yüce sultan, din ve dünyanın şerefli, fetihler sahibi, Keyhüsrev Devri'nde 1249 (h:647) yılında zayıf kul Tuslu Ali oğlu Ebu'l Kasım eliyle emretti." Her iki yazıt ve Ali Tusi için bakınız: Göde, Kemal: Halil Edhem (Eldem), *Kayseriye Şehri*, Ankara 1982, s.112

KAYSERİ HACI KILIÇ MEDRESESİ TAÇKAPISI (1249)

Ölçümleme : 21.8.1988 Pazar

Ana kitleden 1.40 cm. taşan taçkapı, camiden 9 cm. eksik olup 6.61 m.dir (Res. 13, 14, 15, Çizim 23). Burada da taçkapı eni üçe bölünmüş ve yan doluluklar ile kapı boşluğu (eni) buna yaklaşılmaya çalışılmıştır. Sol doluluk 2.09, sağ doluluk 2.07, kapı boşluğu 1.96 m.dir. Kapı sövesine kadar sol kesim 2.32, sağ kesim 2.33 olup bu durumda 1/3 oranının sövelerin ortalarına denk geldiği görülür. Taçkapıda aşağıdaki geometrik kurgular dikkat çeker (Çizim 24, 25, 26):

-Eşik baz alınınca, taçkapı ve yüksekliği 20 cm. farkla 2/3 Selçuklu oranındadır.

-Ters U çerçeve üstte kutsal oranı yakalar.

-Kapı kemerini belirleyen daire, eşiğe teğettir.

-Eşik yatayı kapı kenarında baz alınır, çizilen yay (r= sağ, sol doluluklar) kenarda söve bitim kotunu 10 cm. kadar aşar.

-Aynı noktadan söve eni yarıçap alınan yay üstte mukamas 1. sıra sonunu verir.

-Aynı noktadan eksen yarıçap alınan yay kapı kemeri bitimini belirler.

-Mukarnasları çevreleyen ikiz kemer kilidi, taçkapı eni kadar eşikten yukarıdadır.

-Oturtmalık bitim kenarından çizilen 45° lik doğru, karşı kenarda çift kemeri izleyen yazıtlı aynı kottadır.

Eşik yatayı kenarda merkez alınınca, kapı enli yarıçap üstte kilit yatayını belirler.

Aynı noktadan çizilen yatık eşkenar üçgen tabanı, üstte ters U çerçeve iç pahlı kotunu verir.

-Oturtmalık bitimini taban alan taçkapı eni kadar ki eşkenar üçgen, üstte mukamas bitimine çok yaklaşır (fark 15 cm. dir).

zenmesi, 2 yazıtın, pahlı iç çerçeve ile kemer arasına yerleştirilmesi, endeki doluluk boşluk oranlarının 1/3, dış köşe sütunceleri ve bezemelerinin ortak yönleri olduğu görülür. Buna karşılık Medrese taç kapısında dış ters U çerçeve mukamaslı iken, kapı ön boşluğunu örten mukarnasları, Caminin- kenden 2 sıra eksiktir ve 5. sıralar Camininkinde dilimli yapraklarla zenginleştirilmiştir.

YEDİ TAÇKAPININ BİRBİRİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Yukarıda incelenen 7 taçkapı (1205-1249) XIII. yüzyıl 1. yarısı içinde 45 yıllık süreçte gerçekleştirilmişlerdir¹⁵ ve Kayseri kenti için önemli bir zenginliktir. Şimdi bunların tasarım yönlerini karşılaştırarak değerlendirelim (Çizim 27).

-Kitleden en taşkın olanı Hacı Kılıç'tadır.

-En enlisi Hunat Hatun batı taçkapısıdır.

-En yükseği (eşik baz alınmış ve restitüsyonu göre değerlendirilmiştir) Hunat Hatun Medresesi taçkapısıdır. 2-3 cm. eksiğiyle bunu Gevher Nesibe Şifahanesinininki izler. Oysa eni, ondan 95 cm. kadar dardır. Böylece 60° lik orantıya erişir.

-Gevher Nesibe ve Gülük Camisi 60° lik orandayken, diğer 5 taçkapı bundan daha basık olan altın orandan da basıktır.

-Hacı Kılıç Camisi taçkapısı tam Selçuklu oranındadır. 12 cm. kadar farkla bunu medreseninki izler.

- 7 taçkapı da kutsal orandan (3 x 4 x 5 üçgeni) yüksektir.

-Hepsinin kapı kemerleri basık ve özengi üst bitimleri taşkın ufak profillerle zenginleştirilmiştir.

-Gülük Camisi taçkapısında yan doluluklar kapı eninin 1/5'i kadarken, diğerlerinde 1/3 veya ona yakındır. Bunlarla ilgili orantılara bakalım:

Yapı Adı (Kayseri)	e=taçkapı eni (m) el= kapı ön boşluğu eni (m) e/el
1- Gevher Nesibe Şifahanesi (1205)	9.91 / 2.92 = 3,15
2- Gülük Camii (1210-11)	4,10 / 2,49 ⁵ = 1,64
3- Hunat Hatun Camii (Doğu) (1238)	6,06 ⁵ / 2,18 = 2,78
4-Hunat Hatun Camii (Batı) (1238)	7,60 / 2,80 = 2,71
5- Hunat Hatun Medresesi (1238)	7,12 / 2,38 = 3,06
6- Hacı Kılıç Camii (1249)	6,70 / 2,72 = 2,46
7- Hacı Kılıç Medresesi (1249)	6,61 / 2,45 = 2,70

-Taçkapı 60° ve altın orandan basık, kutsal orandan yüksektir.

Her iki kapının kurgusu karşılaştırılırsa 2/3 Selçuklu oranları, 3 sıralı ters U çerçeveleri, bunları içte izleyen 2 sıralı, bezeli, sivri kemerleri, kapı kemerleri, söve ve bitimlerinin ufak çıkıntılarla be-

ortalamaları 2,64

kapı ön boşluğu en enlisi 1,64 (Gülük)

kapı ön boşluğu en ensizi 3,15 (Gevher Nesibe)

15. Ünal, Rahmi Hüseyin: **Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar**, İzmir 1982, s. 12. Yapı 1275 (h:674) olarak verilir.

Birbirini izleyen ilk 2 yapıda oranlardaki bu kutuplaşma da, Gülük taç kapısının değişmişliği veya eklenti şansını arttırmaktadır.

-Hunat Hatun Medresesi ile Hacı Kılıç'ın 2 taçkapısı dış köşeleri sütuncelidir.

-Gevher Nesibe Şifahenesi taçkapısı dışında diğer altısında iç köşeler sütuncelidir.

-Mukamaslı ters U çerçeve sadece Hacı Kılıç Medresesinde uygulanmıştır.

-Gülük'te 2, diğerlerinde 3 ters U çerçeveli düzen vardır.

Gevher Nesibe ve Gülük'te ters U çerçeveleri içeride mukarnasları saran tek sıralı kuşatma kemeri izlerken diğerlerinde ikiyeşlidir.

-Kuşatma kemerleri Gevher Nesibe ve Hacı Kılıç'ta sivri iken diğerlerinde teğet türündedir.

- Sadece Gevher Nesibe'de mukarnasları dışından saran kuşatma kemeri bezemesi altta içe çekik olarak devam eder.

- Kapı basık kemerini yalnız Gülük Camisinde mukarnas örgü izler.

- Kapı basık kemerini alt kuşak sadece 3 yapıda izler. Hunat Hatun Camisinde bu sıra aynı profille, sütuncelerin dışında da düşeye dönüşerek devam eder.

-Hunat Hatun Camisinde basık kapı kemerini yazıt izler. Hacı Kılıç'ın 2 taçkapısında bunlar bezeli yatay sıranın üstündedir. Medresede en altta ayrıca bezeli bir sıra daha vardır (kemer, düz sıra, bezeli sıra ve yazıt kuşağı).

- Hunat Hatun Medresesinde yazıt yoktur.¹⁶ Diğer 6 taçkapının mukarnaslarını dışından saran kemerlerin üstünde ufak mermer birer yazıtı olup, bunlar 4 yapıda 2, Külük ile Hunat Camisinde üçer sıralıdır.

- Kapı ön boşluğunu örten mukarnasların (Res. 16-23) Gevher Nesibe, Gülük, Hunat Hatun Medresesi ile doğu taçkapısı ve Hacı Kılıç Medresesinde (5 taçkapı) 7 sıralıdır. Hacı Kılıç Camisi 9 ve Hunat Hatun Camisi batı kapısı 11 sıralıdır. Gevher Nesibe ve Gülük'te dizgi (düzen, şema, kurgu) yapraklı bingilere oturtulmuştur. Bunların içinde Gevher Nesibe'nin mukarnas birimleri diğerlerinden daha ayrı, iri ve özeldir. Hepsinde yapraklı ve dilimli bingiler çoğunluktadır. Eşkenar üçgen içine en iyi sığan Hacı Kılıç Medresesindedir.

- Hepsinin kuşatma kemerleri dışı dairesel süslemeyle (rozet) bezelidir. Gülük'te bunlar 3 sıralı yazıtın yanlarına alınır. Gevher Nesibe'de yazıtın üstünde sağlı sollu birer iri rozet olup erken Selçuklu özelliğini belirler.

- 7 taçkapının üst yarısı ve özellikle silme ile silme üstü sıvaları elden geçmiştir. Gülük'te bunun yerini beden duvarı silmesi alır.¹⁷ Özgün durumunu bilmiyoruz.

-Düşey oluklarla bezeli olan (yiv) Hunat Hatun Camisi taçkapı silmesi bizce Selçuklu yorumu değildir. Aynı ayrıntı Hacı Kılıç'ın iki taçkapısında da görülür. Bunlar (antik detay) sonraki gayrimüslim ustaların, meydana boş buldukları günlerin kasıtlı onarımlarıdır.

-Gevher Nesibe'de ters U çerçeve üstü yoktur. Gülük'te Selçuklu yarım 8 köşeli yıldızlarla bezeli dış çerçevenin üstte dolaşması da gerekiyor. Hunat Hatun Medresesinde de ters U çerçeve -bilgi veya beceri (deneyim) noksanlığından ötürü- onarımda yarım bırakılmıştır. Hunat Hatun Camisi doğu kapısı günümüzde kitle üst silmesiyle sınırlıdır. Bu kotu aşması gerekirdi. Bizce beden duvarları zaman içinde yükseltilmiştir. Hunat Hatun Camisi batı taçkapısında üst silme ile ters U çerçeve arasında bir yazı kuşağı vardır. Hacı Kılıç'takiler yazısızdır. Bunlara dayanarak Hunat Hatun Medresesine (yazısız) aynı sırayı uygun görüyor ve böylece Selçuklu oranına yaklaşmasını sağlıyoruz.

-En kolay ve erken aşındıkları, bozuldukları, oynayıp düştükleri için taçkapıların özgün silmeleri için bir yorum yapmak oldukça zor olup sakıncalıdır da. Beden duvarlarındakiler profil olarak hem daha sade, hem de örnekleriyle vardır.

Gülük Camisi taçkapısının alt kesim için (gömük ve eklenti olabileceği nedeniyle, bir yorum yapmayı uygun görmüyoruz. Yanılgı payı fazladır. Gevher Nesibe, Hunat Hatun Medresesi ve Hacı Kılıç'ın 2 taçkapısında alt iki sıra subasman olarak düşünülmüş, profil ve süslemelere 3. sırada başlanmıştır.

-Hiçbirinde ters U çerçeveler alt sırada yataya dönüşüp sövelere saplanmaz. Hunat Hatun Camisi doğu taçkapısında dış (ilk) ters U çerçeve sırası, altta yataya dönüşüp kesilir.

-Taçkapıların tümünde bezemeler geometrik ağırlıklıdır.

-Hunat Hatun Medresesi, Cami (batı), Hacı Kılıç Camisi kapı kemer ve söveleri arşivolt süslüdür. Bugün yalnızca kemeri bezeli olan Hacı Kılıç Medresesi kapısında sövelerde de devam edebileceği, bu 2 örneğe bakılarak önerilebilir. Buna karşılık Gevher Nesibe, Gülük ve Hunat Hatun Camisi doğu kapılarında söve ve kemerler yalındır.

16. Alaeddin Keykubat'ın acı sonucuyla yapının bitiriliş tarihi arasında olabilecek bir çakışma, yapıyı yazıtsız bırakmış olabilir. Diğer bir görüşle, zaman içinde kaybolmuş da olabilir. Mahperi Hunat Hatun, etnik bir intikam, hırs (veya haris), zayıflık, kocasının onu, inancında ve ibadetinde serbest bırakması yanında sarayda bir ufak şapel yapımına varan hoşgörü olgunluğuna karşın bir eziklik duygusuna kapılmış olabilir. Saray oyunları, çevresini saran çıkarıcılar, onun Selçuklu siyasal yaşamında bir numarada kalmasından yarar olanların kuşkırmaları da gözardı edilmemelidir.

17. Taçkapılar, Selçuklu tasarım düzeninde üstte yukarı doğru kitleden hep taşarlar. Burada aynı kotta oluşlarını özgün değil uzun süreçteki değişimler olarak düşünüyoruz.

- 5 taç kapının ön boşluğunda yanlarda yarım sekizgen plânlı mihrabiyeleri vardır. Hunat Hatun Medresesinde 3 dilimli, cami batı kapısında yarım daireliler uygulanmıştır. 3 yapıda bunları profil ve süslü ters U çerçeve izler.

Eşik ile subasman sırası arasında kesin bir kot ilişkisi kuralı yoktur. Eşikten yukarıda bitmesi ortak yönleriyle de ölçüleri farklıdır.

Yedi taçkapı içinde düzenleme açısından en kendine özgü olanı, en erken tarihli olan Gevher Nesibe'dedir. İki üst rozetler, yazıtın yeri, mukarnas birim ve sıralanışı, bunları dışından saran kıvrık dalı, geçmeli çerçevenin altta yataya dönüşerek birbirine bağlanması, Anadolu Selçuklu erken anlayışı sayılabilir. Sonraki 5 taçkapıda ortak yönler -kendi içinde- daha fazladır. Bunlar Hunat Hatun Medresesiyle başladığına göre, "Saray Ekolü" artık biçimlenmiş denebilir. Bunda kuşkusuz Alaeddin Keykubat'ın rolü büyüktür. Güllük Camisi taçkapısı bu 2 ekol arasında geçiş özelliğindedir. Dış çerçeveyi süsleyen yarım 8 köşeli yıldız dizisine karşılık, kapının basık kemerindeki dantelâlar yereli yansıtır. Bunu, İslâm dışı yapılarda da görebilmekteyiz.

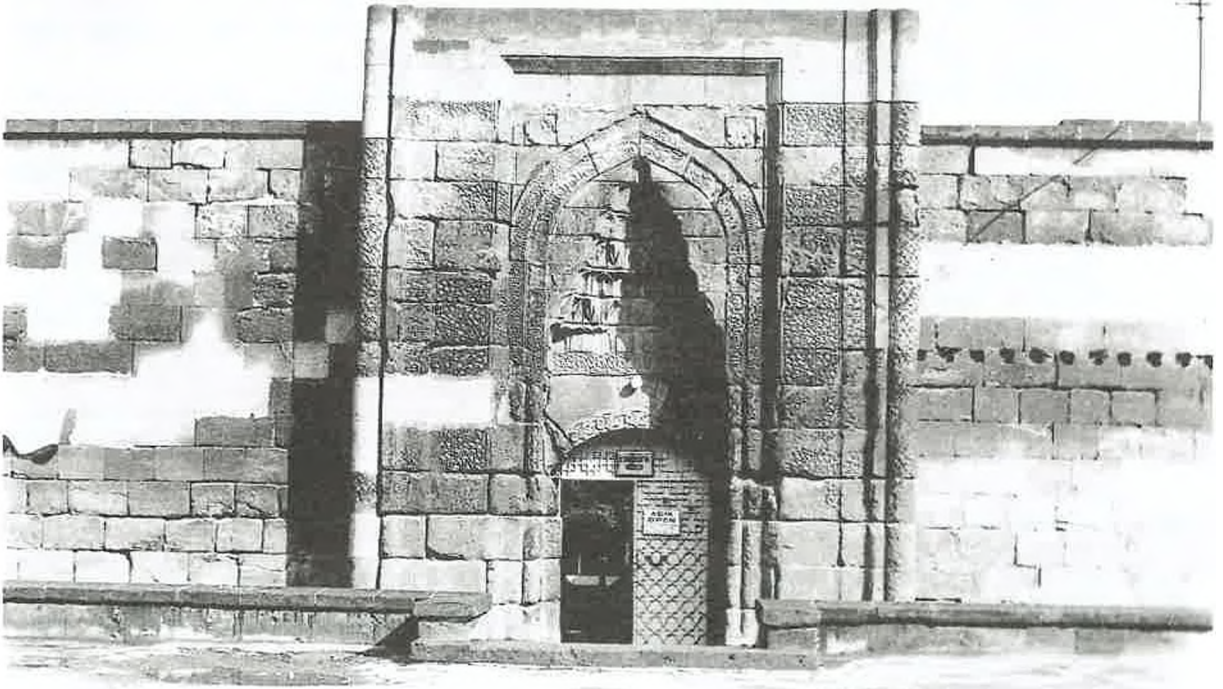
Konum, orantı, kurgu, profilasyon, çerçeve, mihrabiye, sütunce, mukarnas bezemeleri ve diğer ayrıntıları açısından bu 7 taçkapının tümü Anadolu Selçuklu özelliğindedir.¹⁸ Ayrıntılardaki ufak tefek farklar kataloglarının (çeşitlemeler) zenginliğini yansıtır. Restitüsyonlarında ve dahası bazılarının

restorasyonunda bile bu farklılıklar önemli verilerdir ve yararlı olmaktadır. Aynı anlayışın ve ayrıntıların XIII. yüzyıl 2. yarısında da Kayseri'de özelliklerini koruduğu görülüyor. Nitekim 1267-8 tarihli Sahip Ata (Sahabiye) Medresesi taçkapısında sadece bazı ufak farklar dışında önemli değişme yoktur. Yine iç, dış köşe sütunceleri, 4 sıralı ters U çerçeve, kuşatma kemeri, 8 sıralı mukarnas dizisi, bunun altındaki yazı sırası ve basık kemer, üst yarıda rozetler ortak yönleridir. Sadece dönem etkisi olarak süsleme oranı biraz artar. Yan kanatlarda ve köşe desteklerde halat örgülü çerçeve, aslan başlı çörten, dış sütuncelerin 2 aşamalı sütun başlıkları buna eklenir. Ters U çerçeve mukarnas ile başlamış ve sayıları dörde çıkmıştır. Moğol dönemi özelliği olarak subasman yükselip 3. sırayı da kapsamış, eşikle kot farkı artmıştır. Dış sütuncelerin zikzaklı bezemesi belirginleşir. Kırık kuşatma kemeri bizce özgünlüğünü koruyamamasındandır. Ters U çerçeve altında yeralan yazıt basık kapı kemeri 2 sıra üstüne alınmıştır.¹⁹ Hunat Hatun Camisi batı ile Hacı Kılıç'ın 2 taçkapısı da böyleydi.

Anadolu Selçuklu taçkapılarının restitüsyon ve restorasyonlarına yardımcı olmak amacıyla hazırlanan bu yazıda modüler çalışma dışına bilerek taşınmamıştır. Yararlı olacağını ümit ediyorum.

18. Ünal, Rahmi Hüseyin, a.y.

19. Tuncer, Orhan Cezmi: *Kayseri Sahip Ata Medresesi*, 1988 Ankara, s. 20.

Res. 4: Hunat Hatun Medresesi taçkapısı.

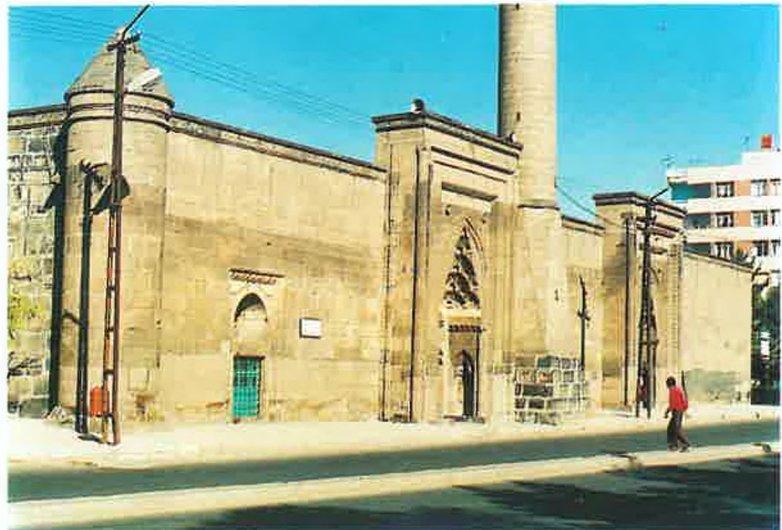

Res. 2: Gevher Nesibe Şifahanesi taçkapısı onarım sonrası görünümü.

Res. 3: Gülük Camii taçkapısı.

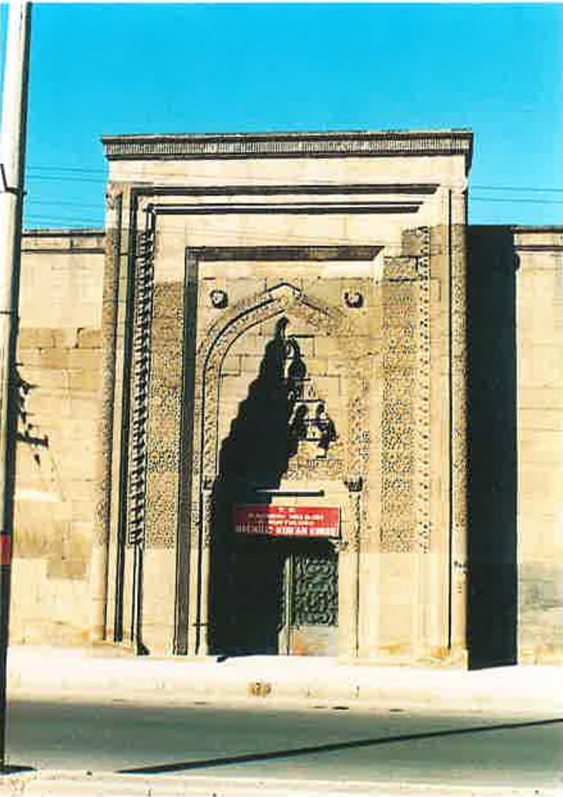
Res. 10: Hacı Kılıç Camii ve Medresesi batı yüzü.

Res. 11,12: Hacı Kılıç Camii taçkapısı ve ön girintisi sağ (kuzey) yüzü.

Res. 13,14: Hacı Kılıç Medresesi taçkapısı.

Res. 17: Gülük Camisi taçkapisı mukarnasları.

Res. 18: Gülük Camisi taçkapisı mukarnasları.

Res.19: Gülük Camisi kapı dantelalı basık kemeri.

Res. 16:
Gevher Nesibe Şifahanesi
taçkapısı mukarnasları.

Res. 22: Hacı Kılıç Camisi taçkapı mukarnasları.

Res. 23: Hacı Kılıç Medresesi taçkapı mukarnasları.

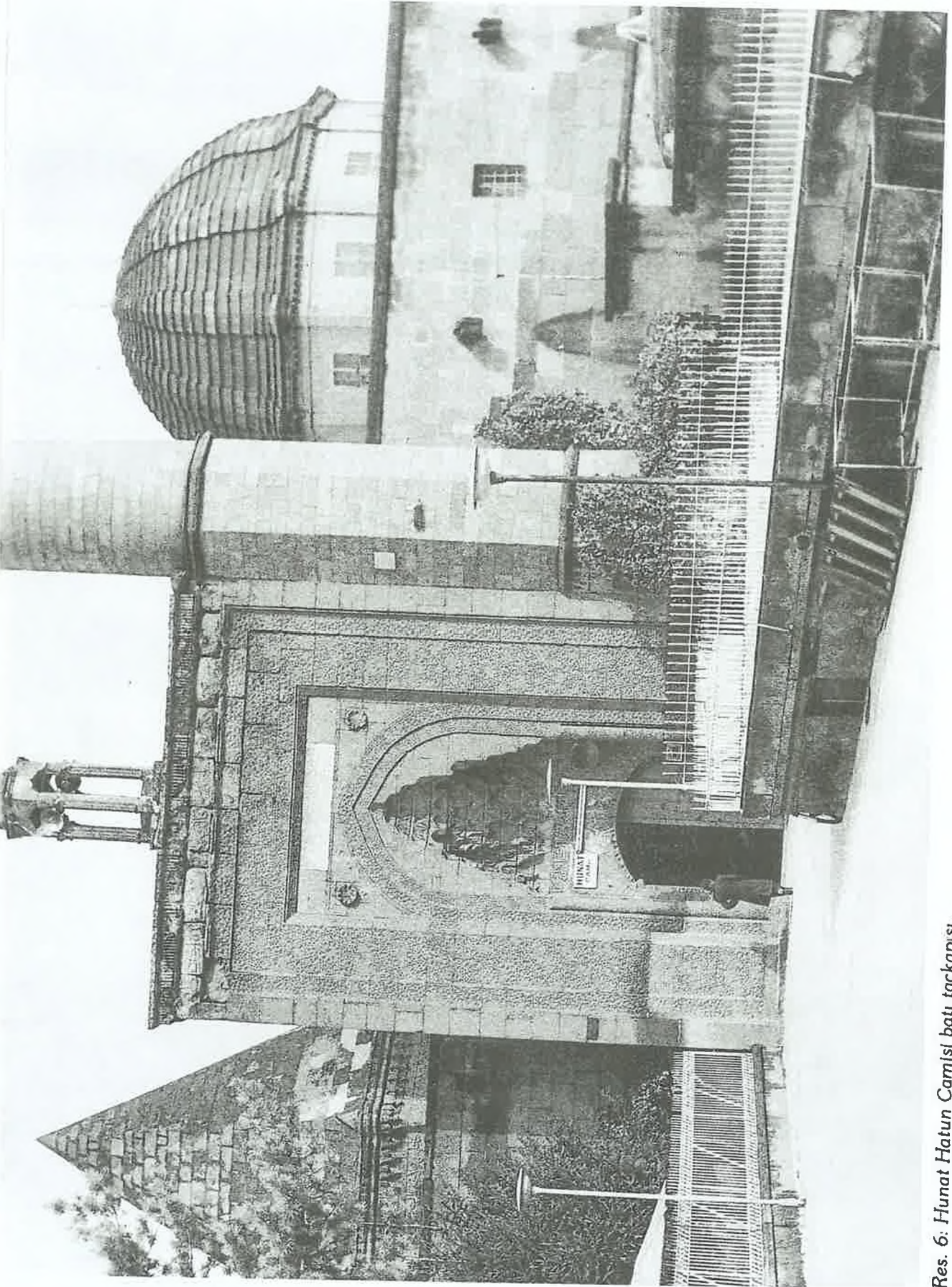

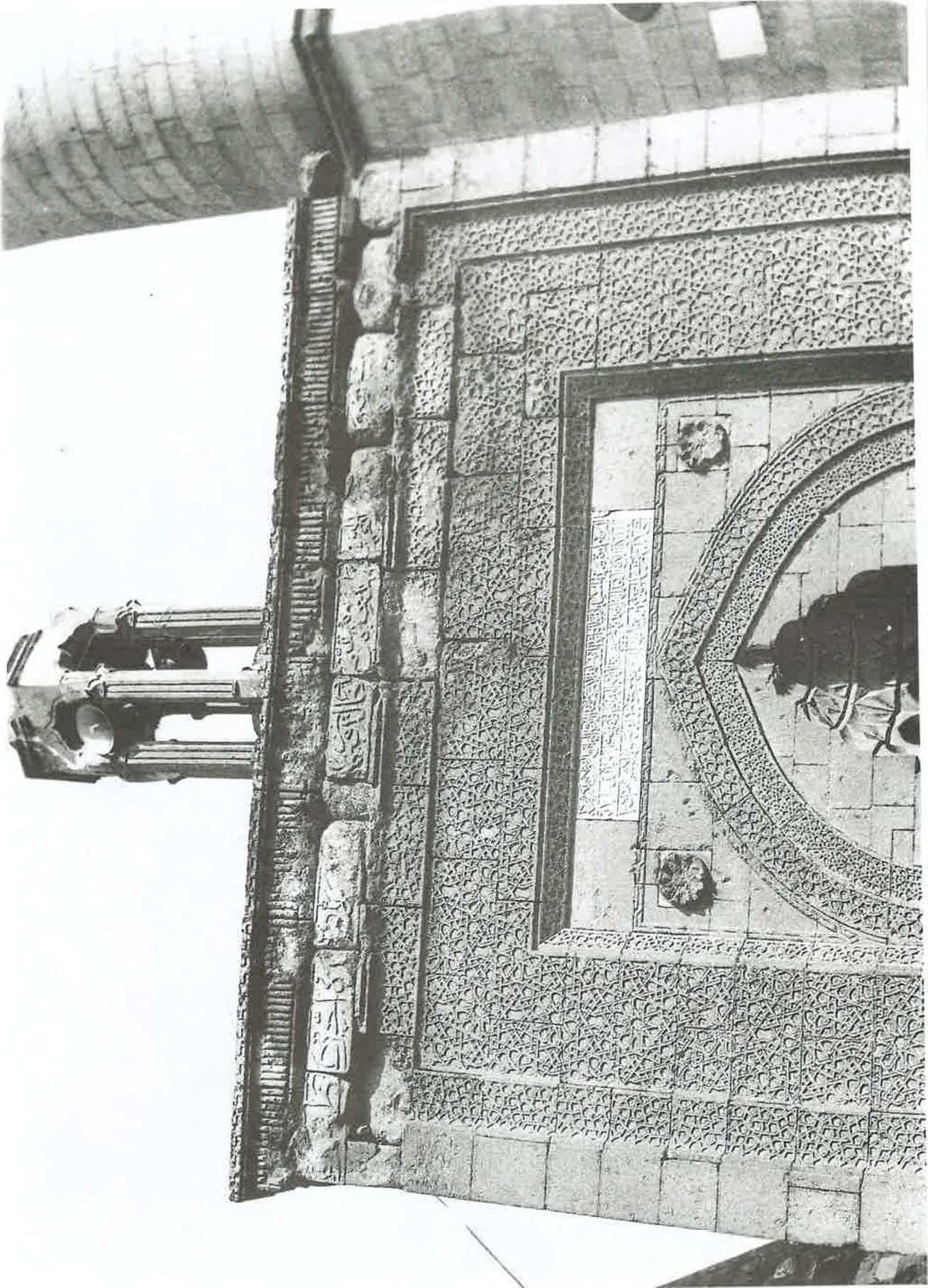
Res. 1: Gevher Nesibe Şifahanesi taçkapisı onarım öncesi görünümü.

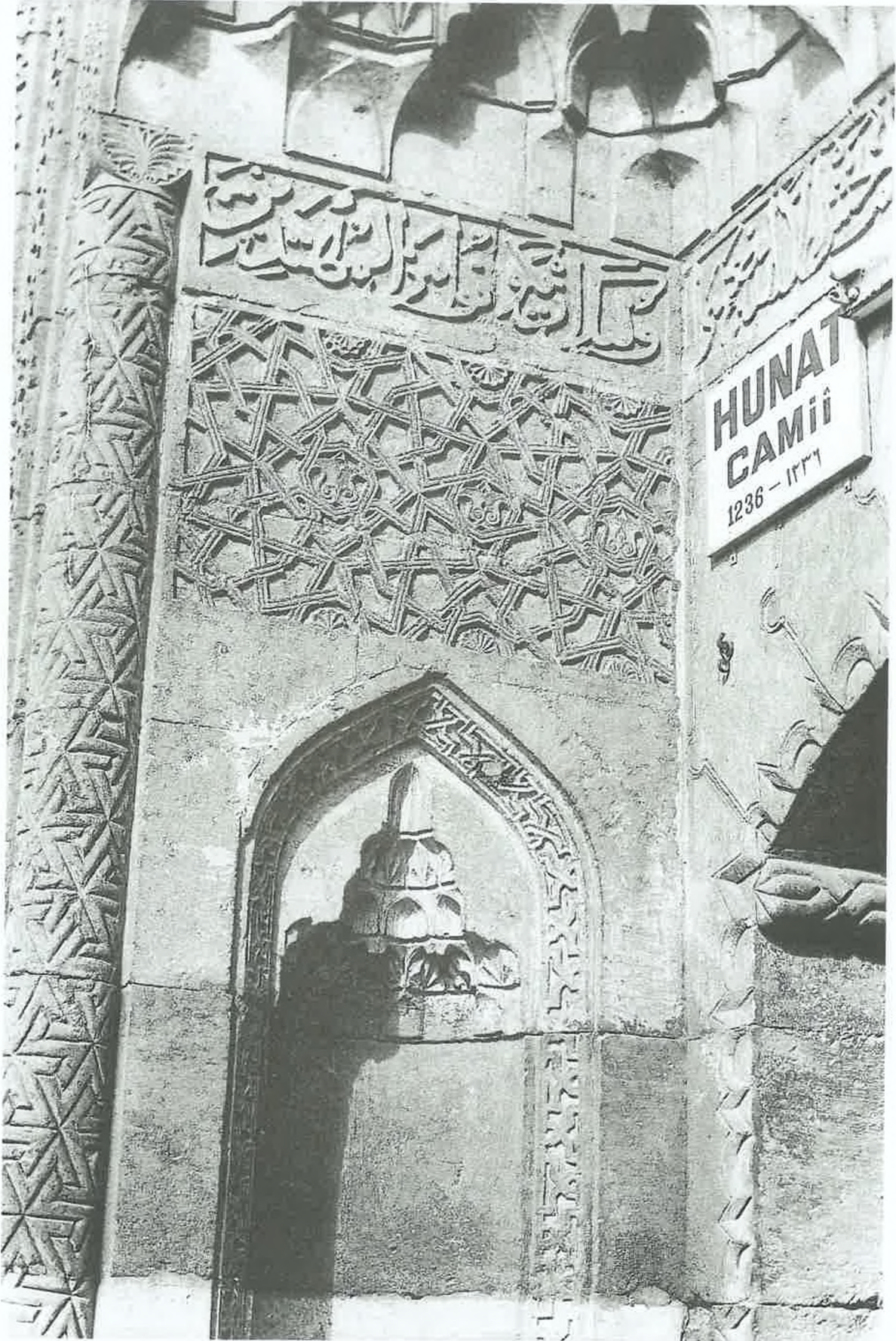

Res. 5: Hunat Hatun Medresesi taçkapı ön girintisi sağ (güney) yüzü

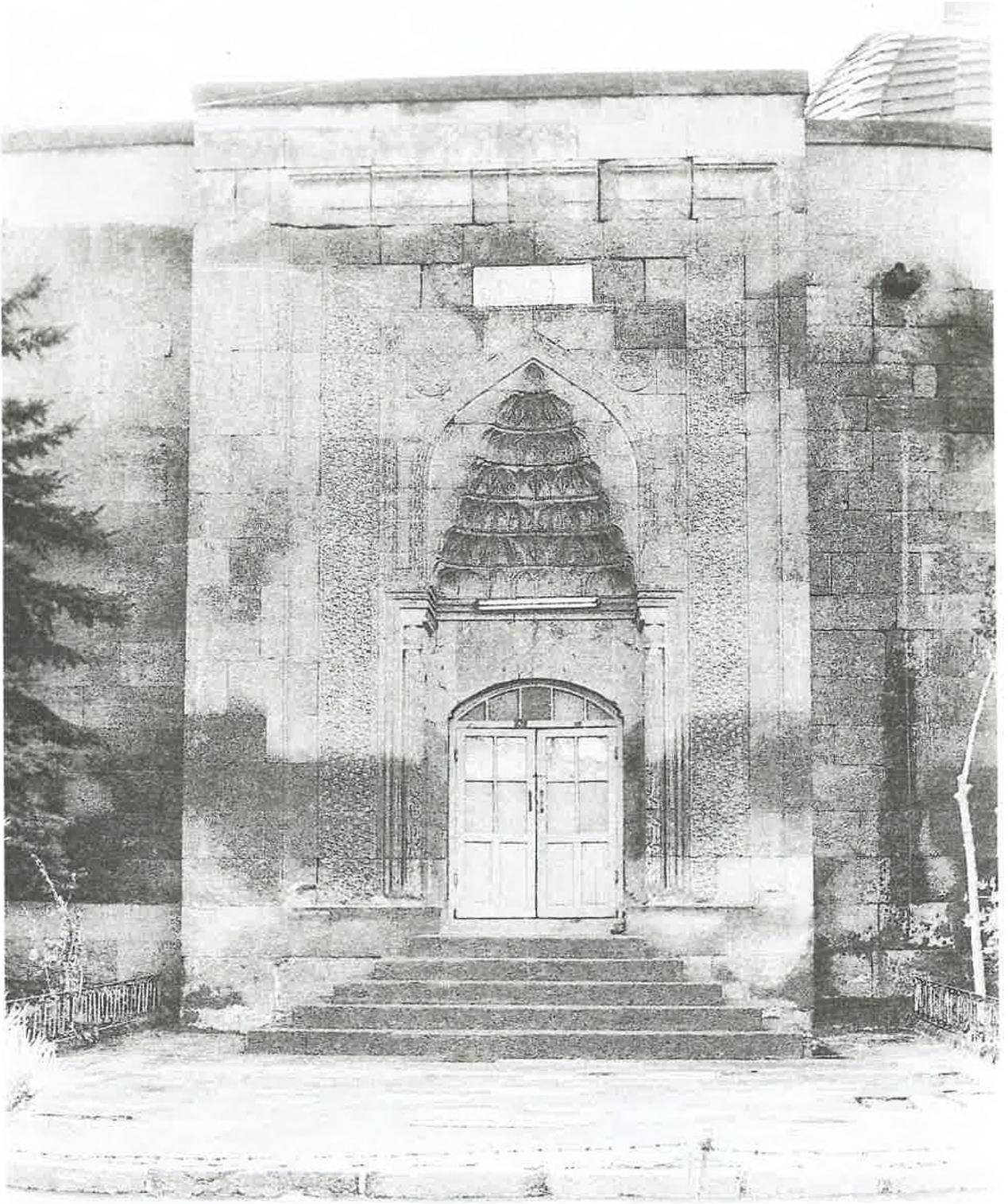

Res. 6: Hunat Hatun Camisi batı taçkapısı.

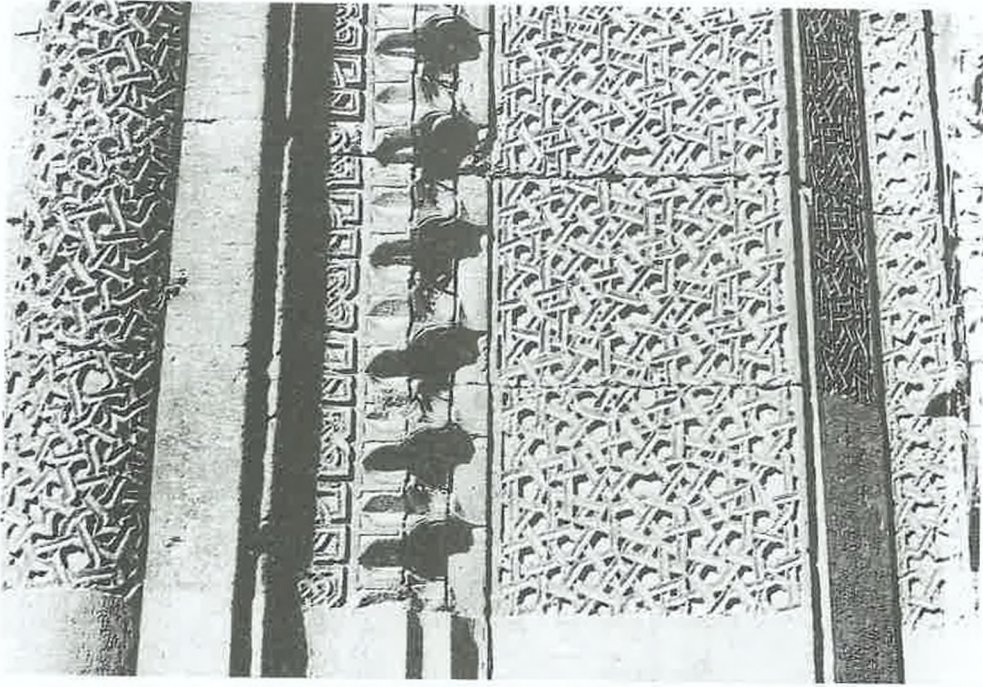

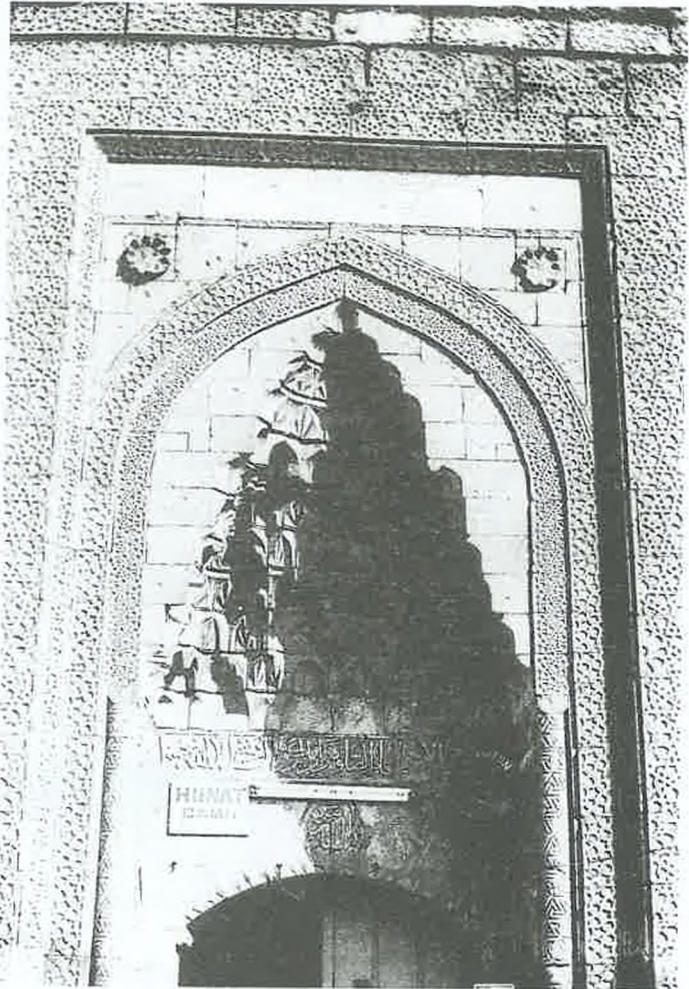
Res. 8: Hunat Hatun Camisi batı taçkapsı.

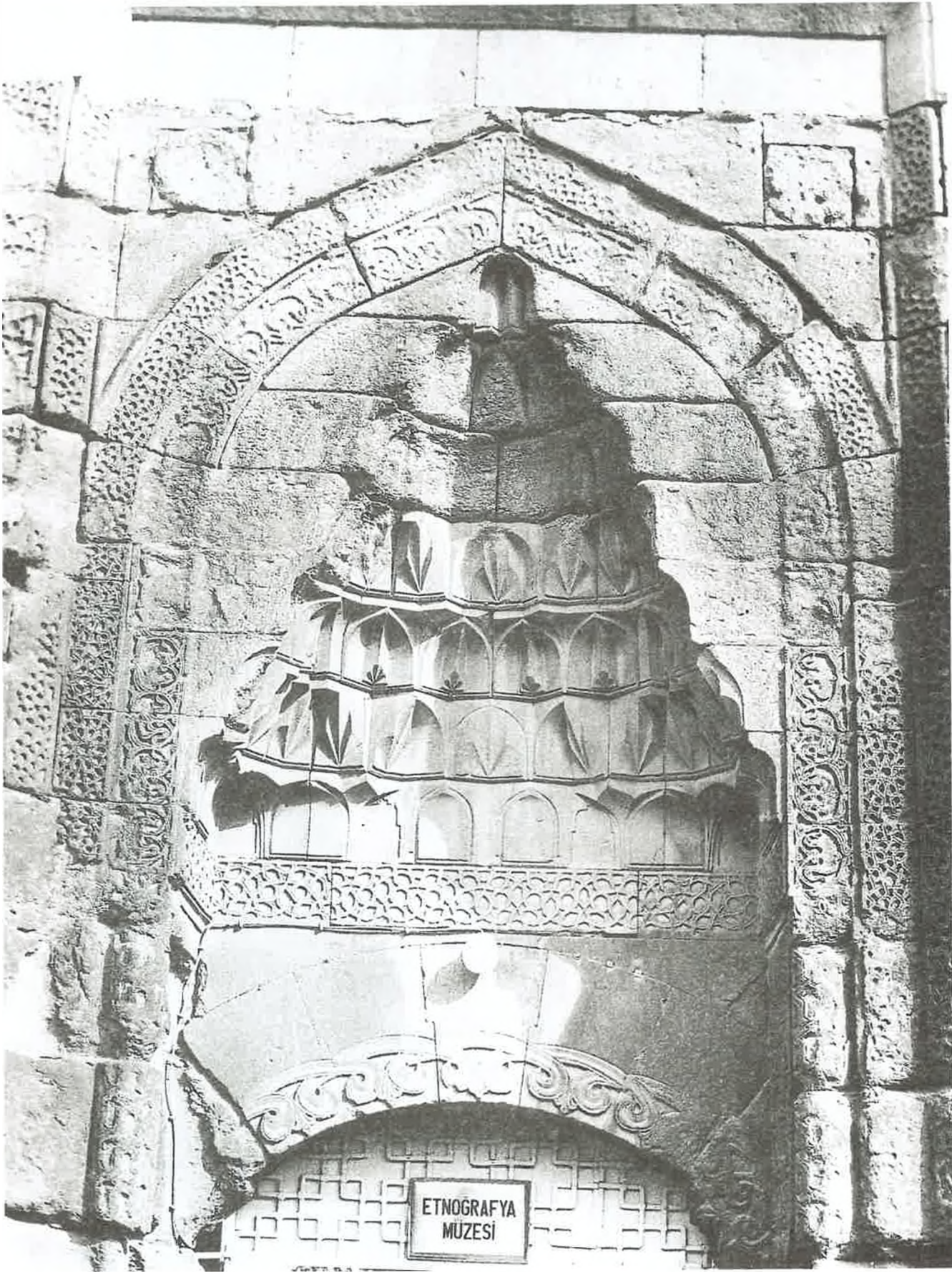
Res. 9: Hunat Hatun Camisi doğu takapısı.

Res. 15: Hacı Kılıç Medresesi taçkapısı.

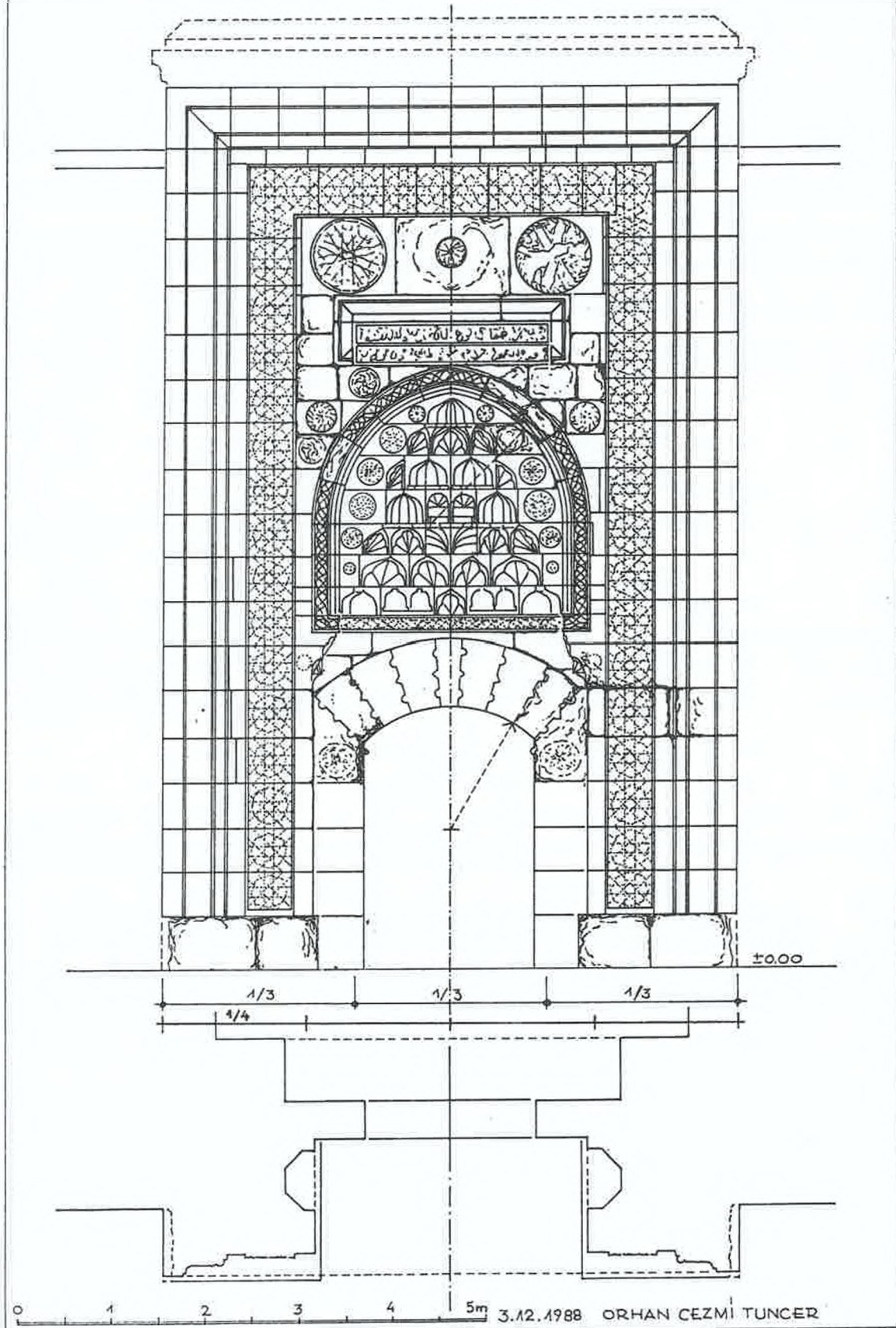

Res. 21:
Hunat Hatun Camisi
batı taçkapı
mukarnasları.

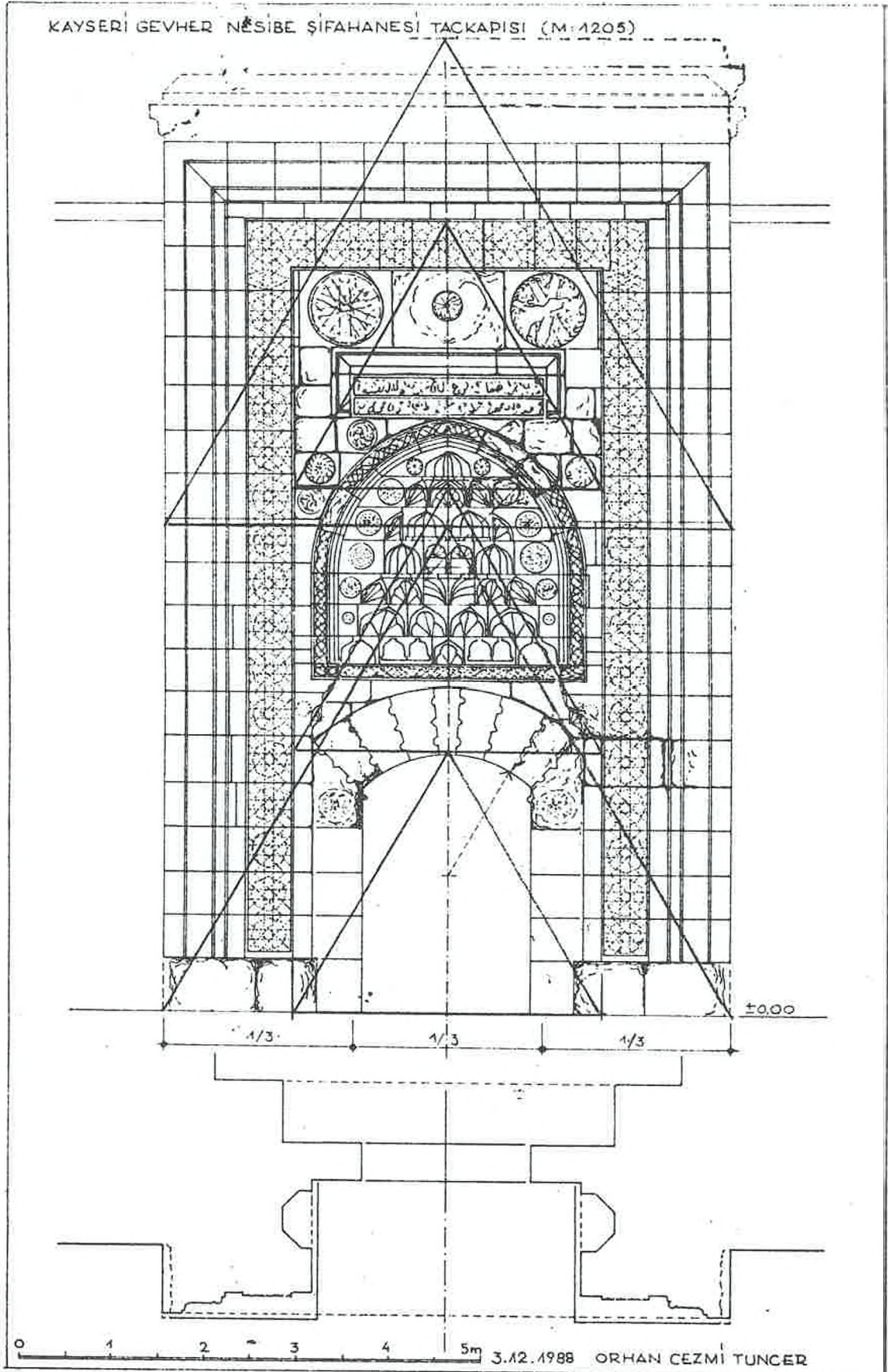

Res. 20: Hunat Hatun Medresesi taçkapı mukarnasları.

KAYSERİ GEVHER NESİBE ŞİFAHANESİ TAÇKAPISI (M:1205)

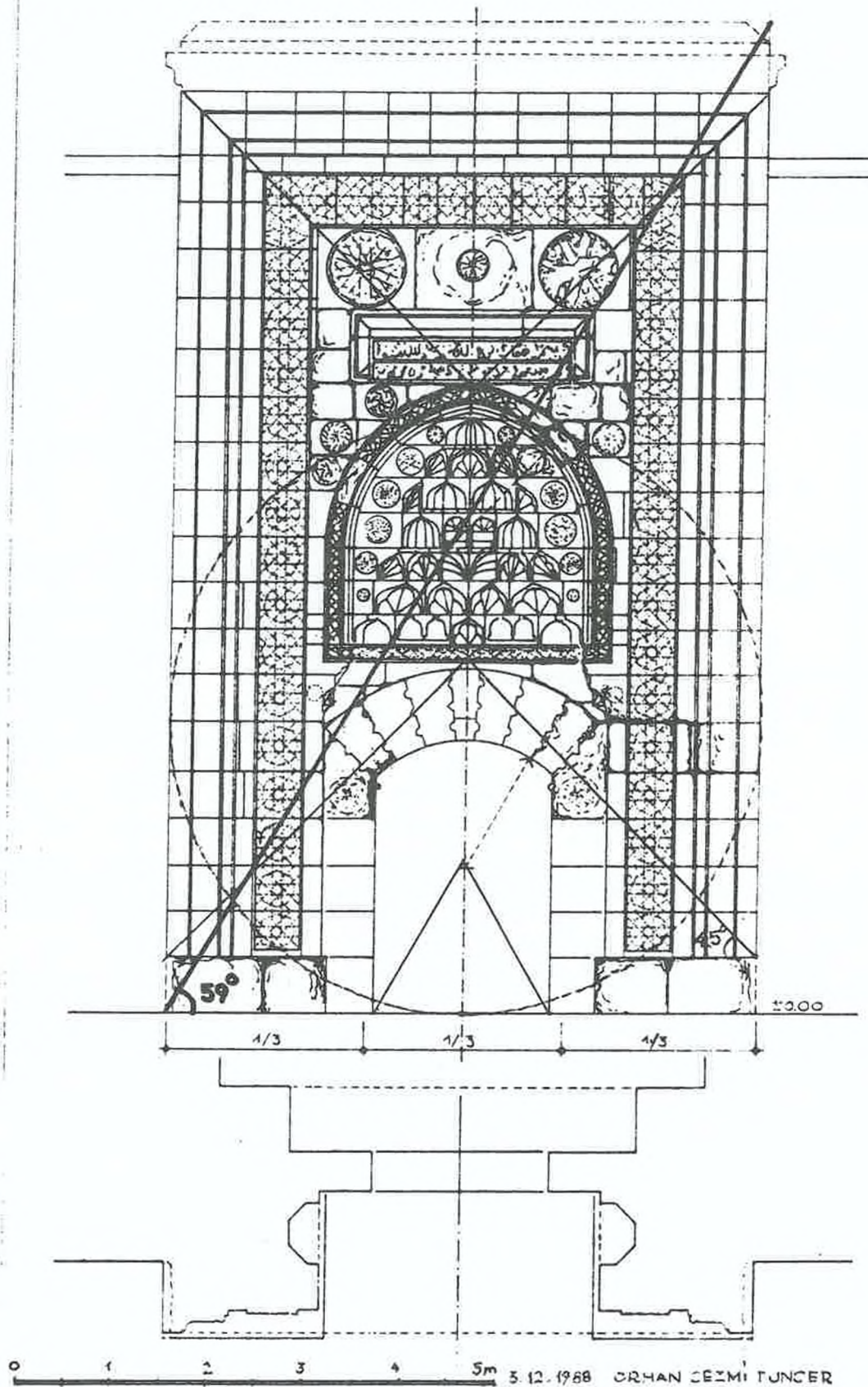

Çizim 1: Geyher Nesibe Şifahanesi taçkapisı rölövesi.

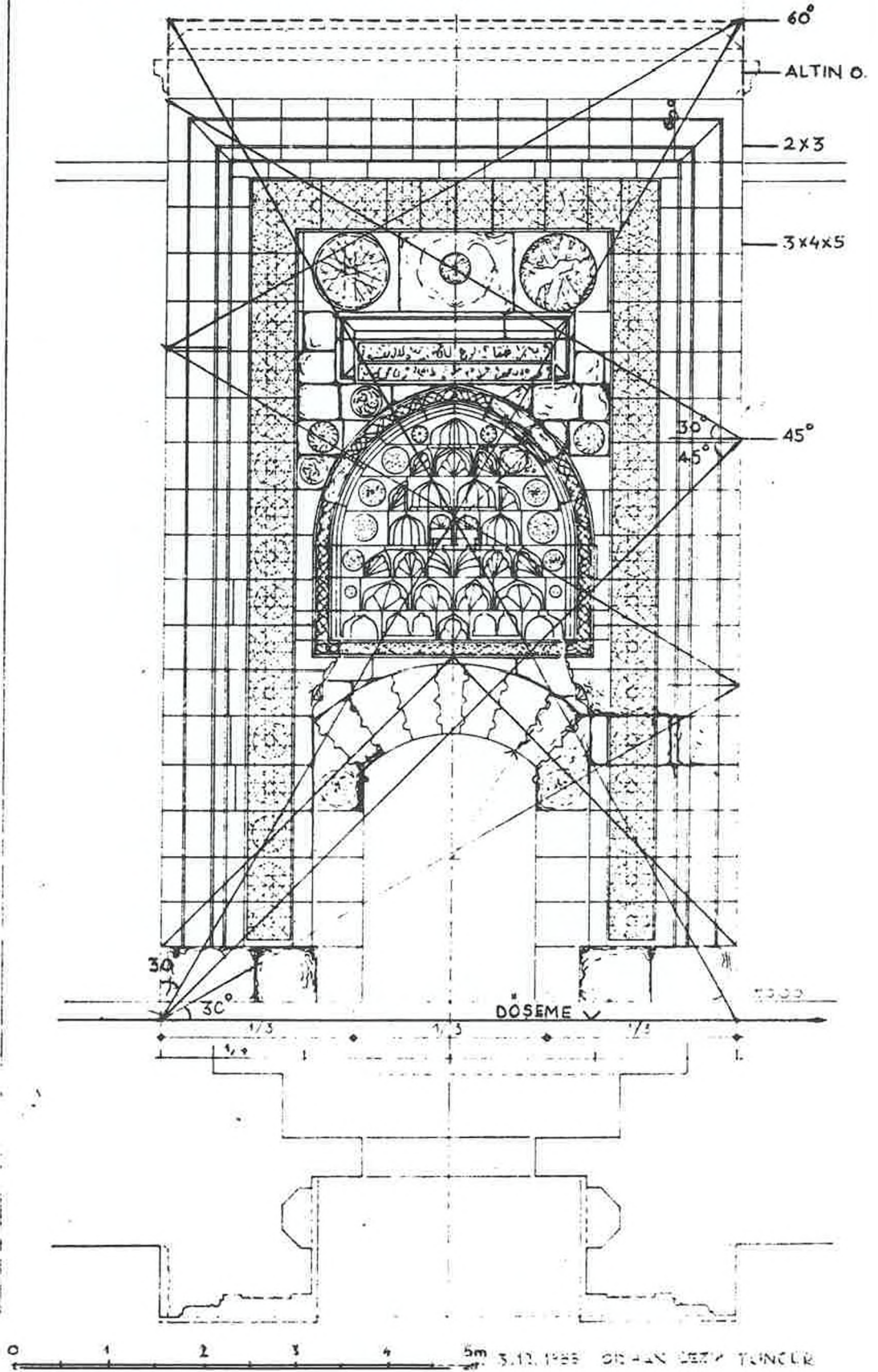
Çizim 2: Modülasyon denemeleri.

KAYSERİ GEVHER NESİBE ŞİFAHANESİ TAÇKAPISI (M. 1205)

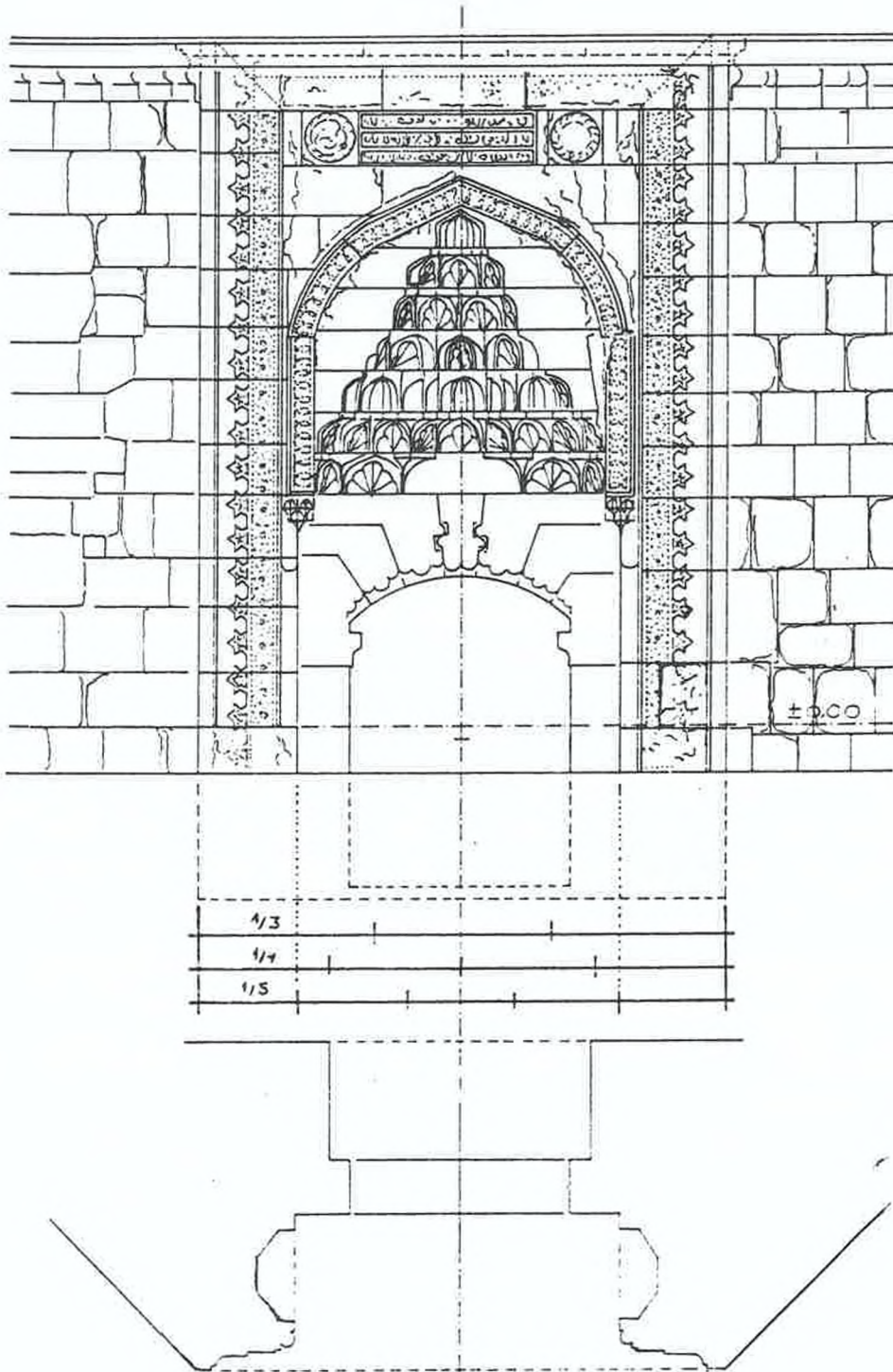
Çizim 3: Modülasyon denemeleri.

KAYSERİ GEVHER NESİBE ŞİFAHANESİ TAÇKAPISI (M. 1205)

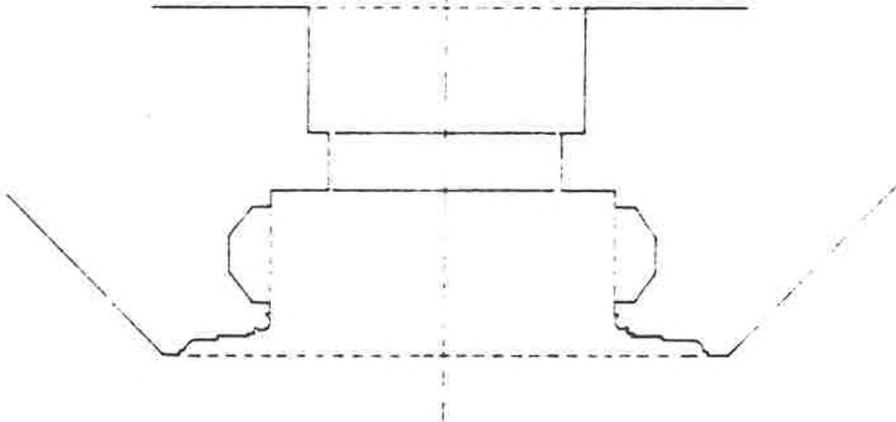
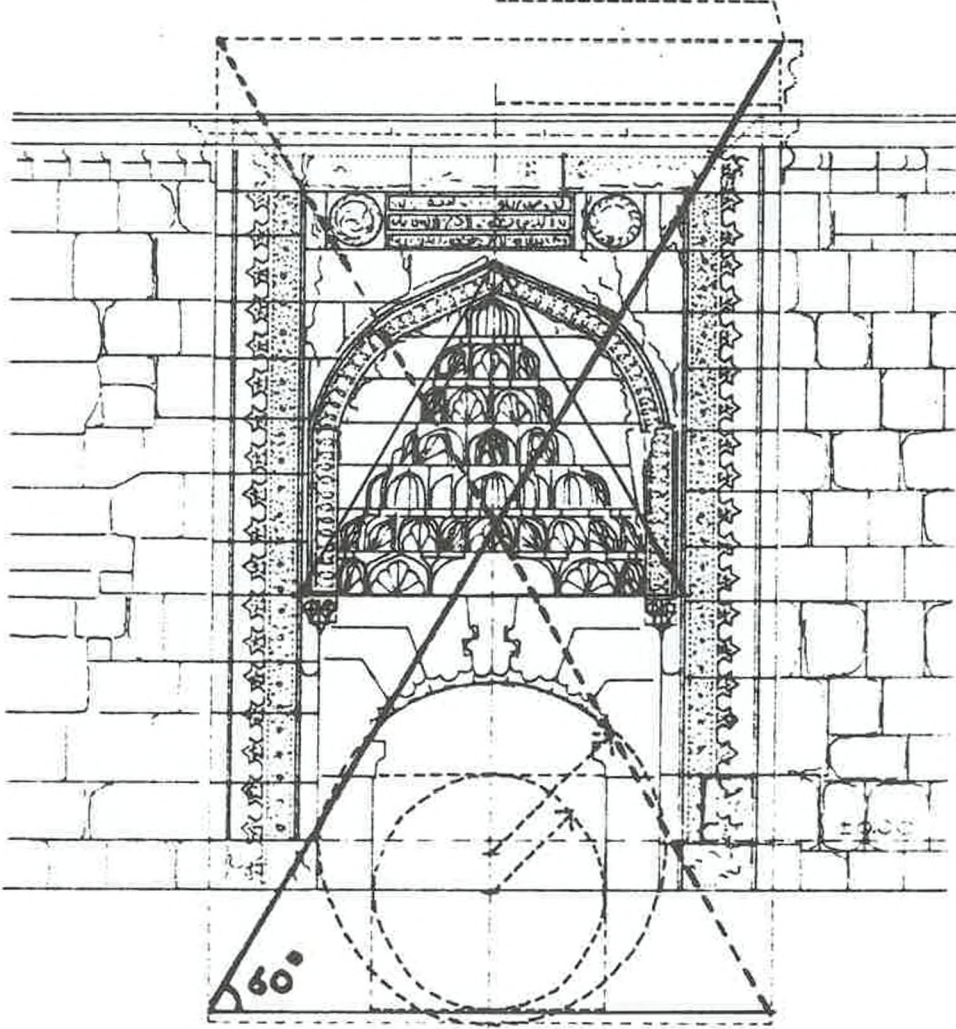
Çizim 4: Modülasyon denemeleri.

KAYSERİ GÜLÜK CAMİSİ TAÇKAPISI (M: 1210-11)

Çizim 5: Gülük Camisi taçkapisı rölövesi.

KAYSERİ GÜLÜK CAMİSİ TAÇKAPISI (M: 1210-11)

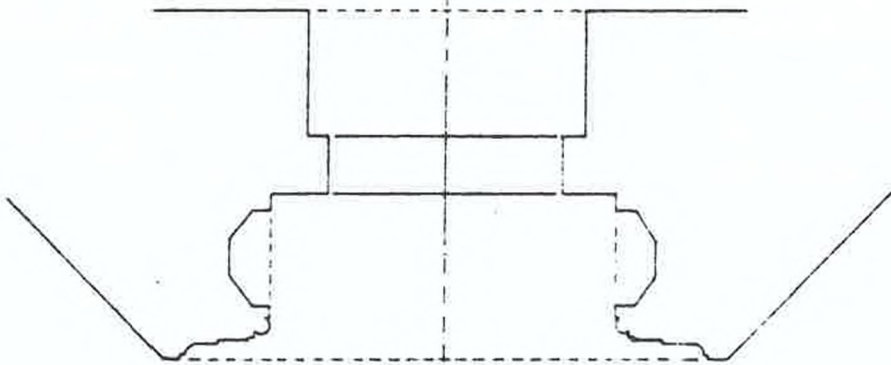
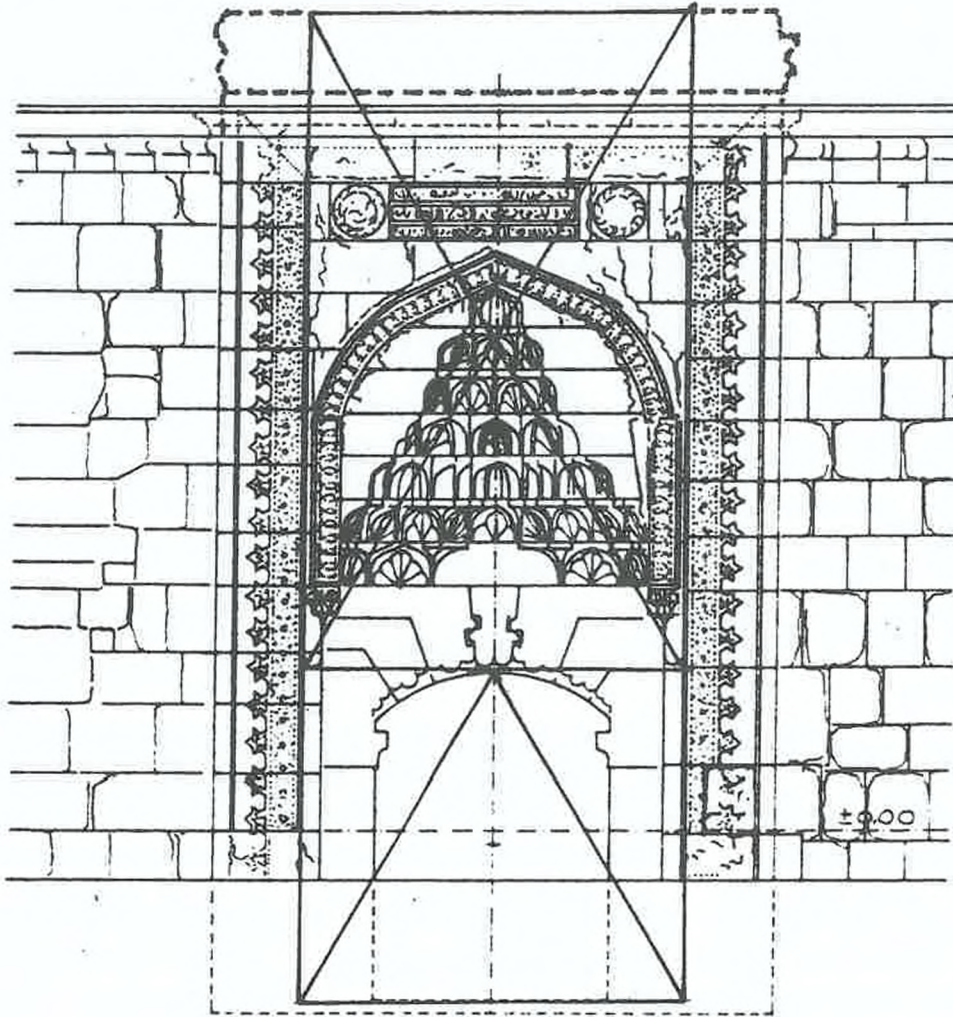

0 1 2 3 4 5m

11.12.1983
ORHAN CEZMİ TUNCER

Çizim 6: Modülasyon denemeleri.

KAYSERİ GÜLÜ CAMİSİ TAÇKAPISI (M: 1210-11)

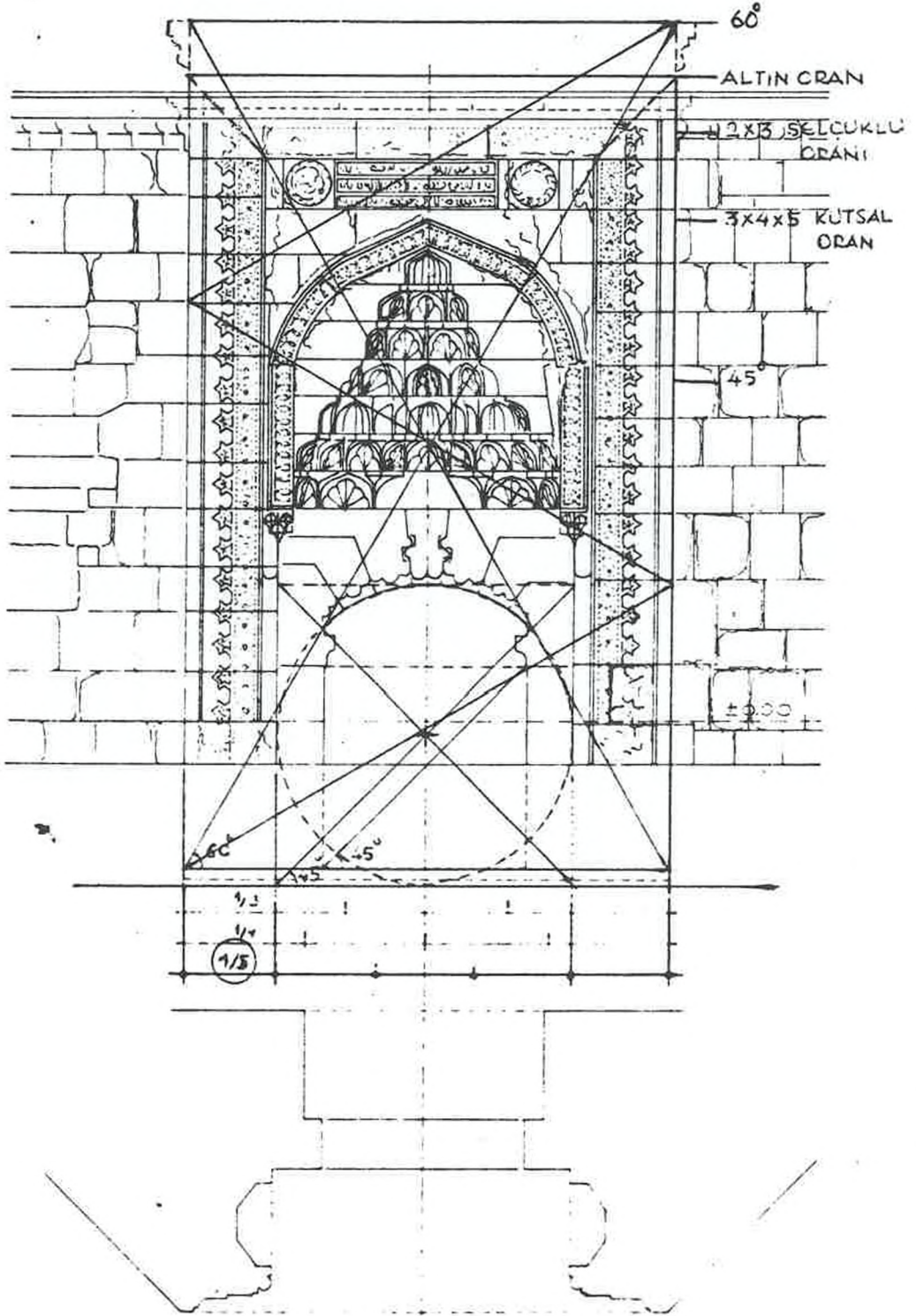

0 1 2 3 4 5m

11 12 1983
ORHAN CEZMİ TUNCER

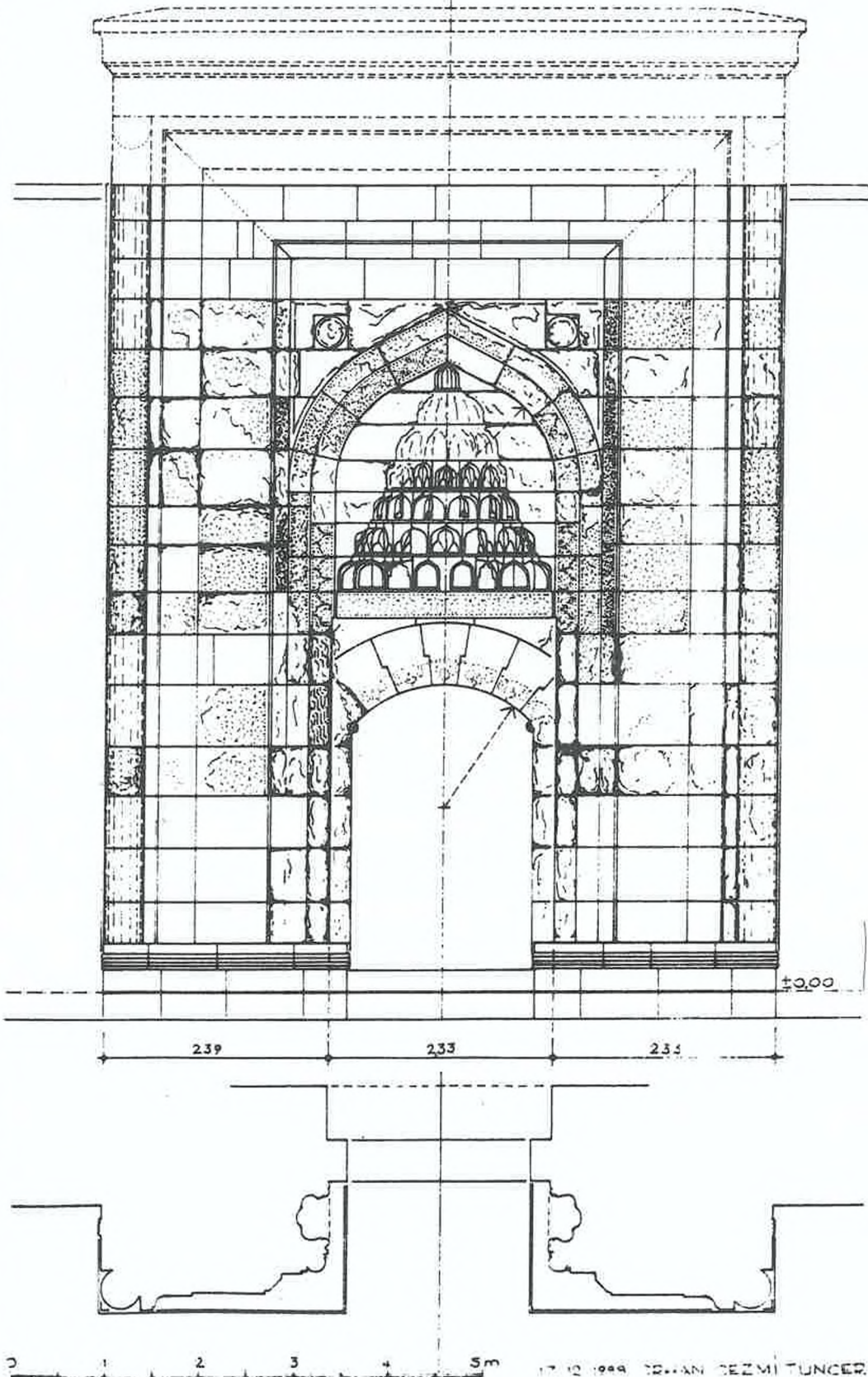
Çizim 7: Modülasyon denemeleri.

KAYSERİ GÜLÜK CAMİSİ TAÇKAPISI (M:1210-11)

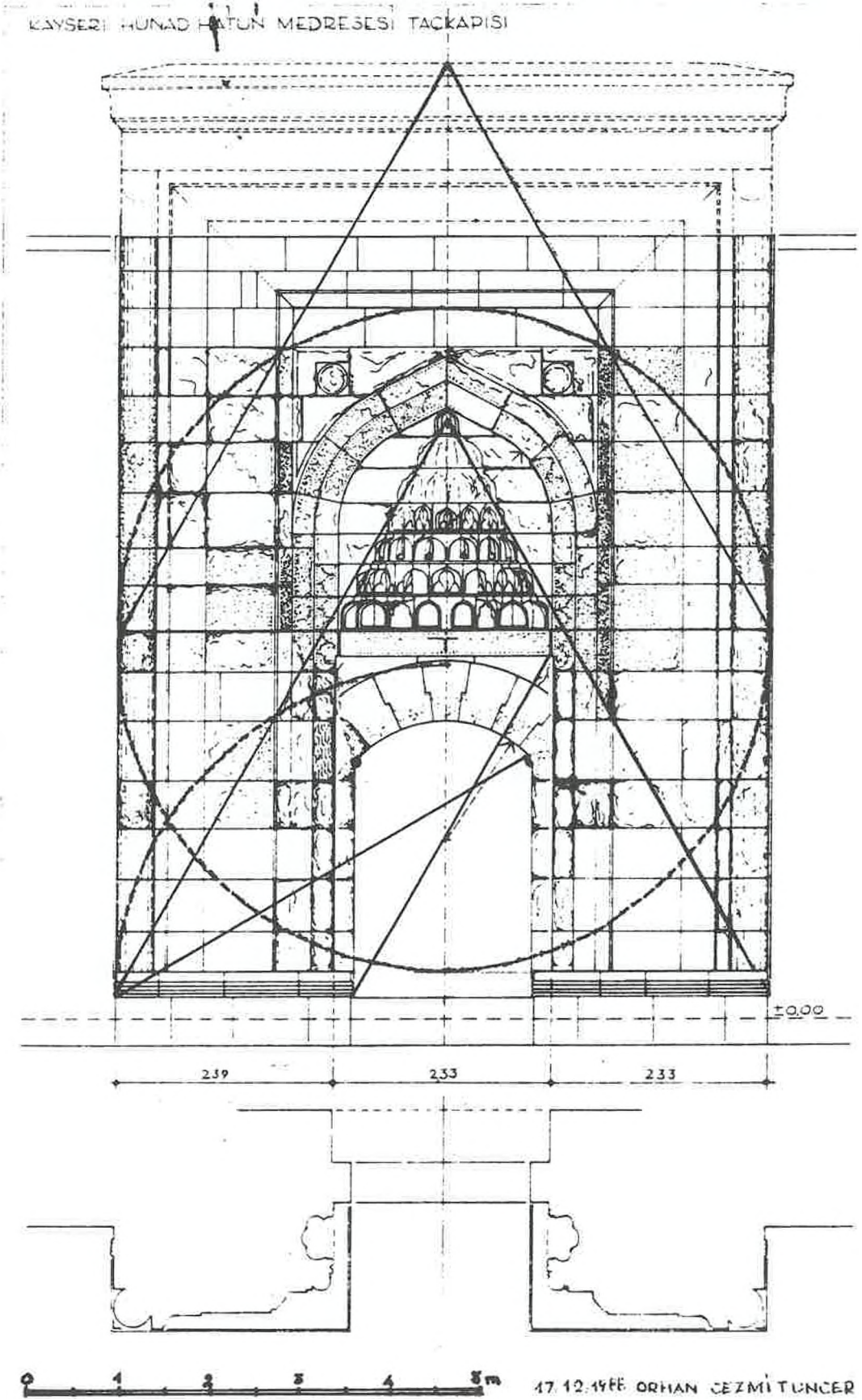

Çizim 8: Modülasyon denemeleri.

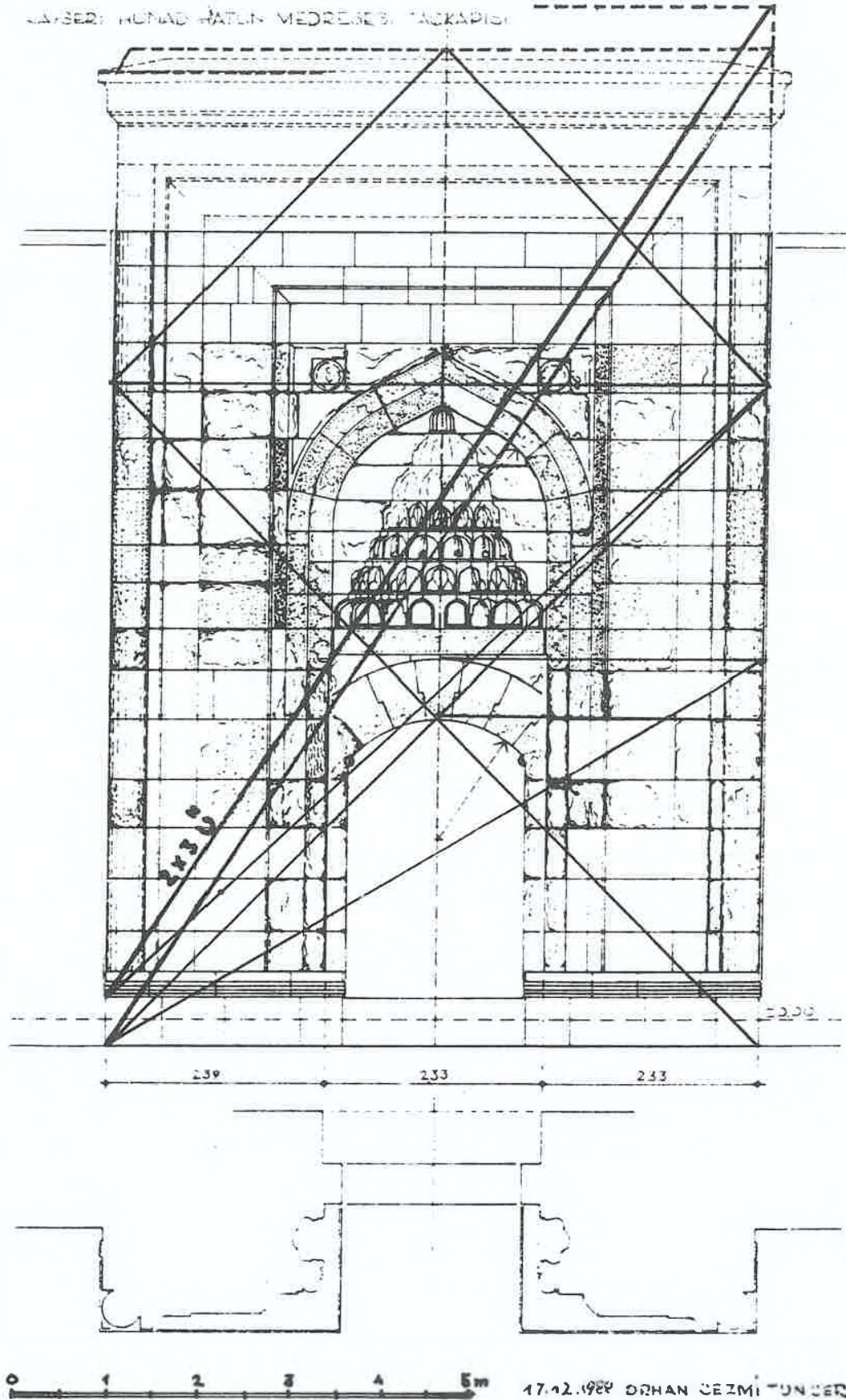
KAYSERİ HUNAT HATUN MEDRESESİ TAÇKAPISI

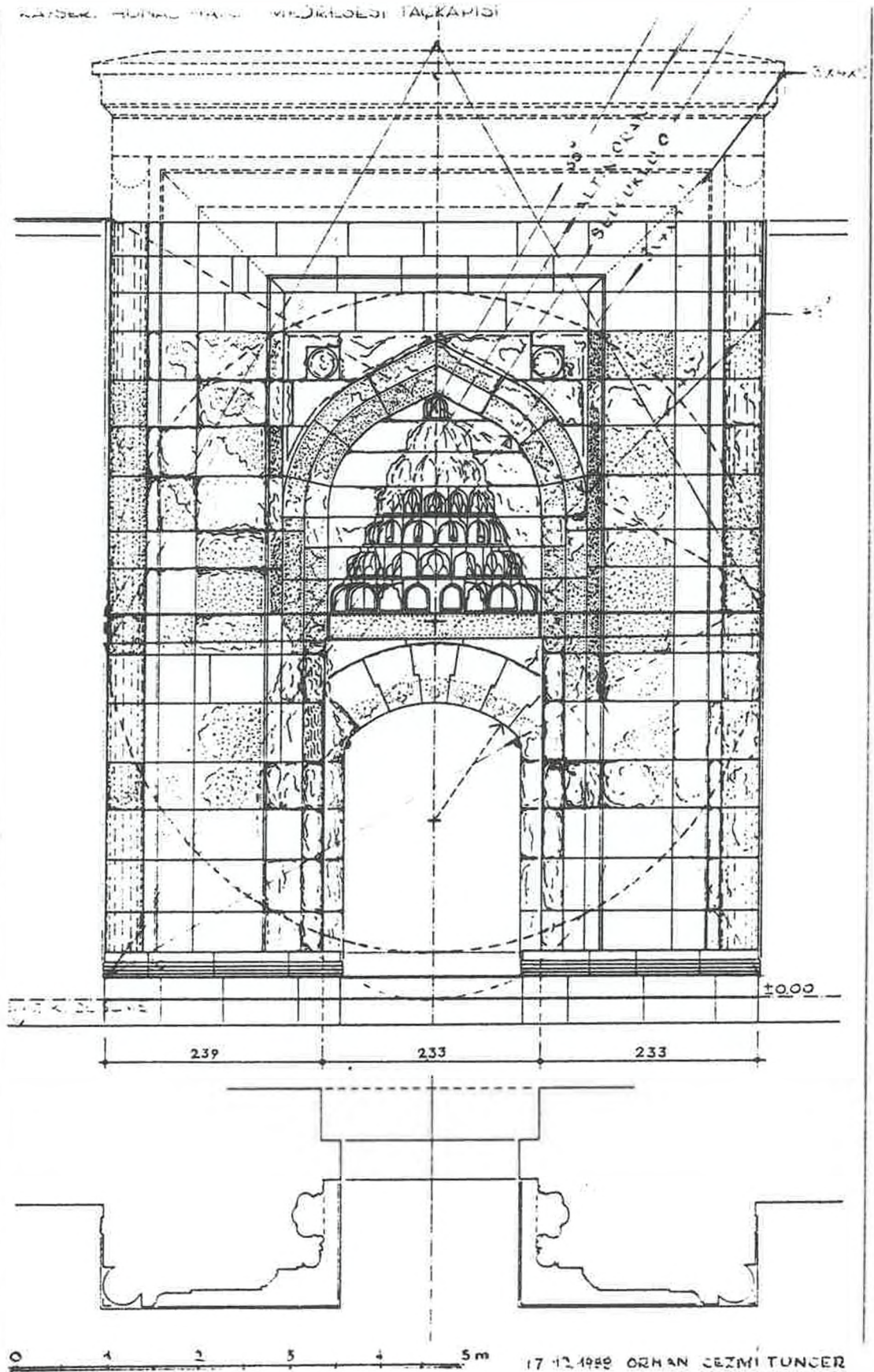
Çizim 9: Hunat Hatun Medresesi taçkapisı rölövesi.

Çizim 10: Modülasyon denemeleri.

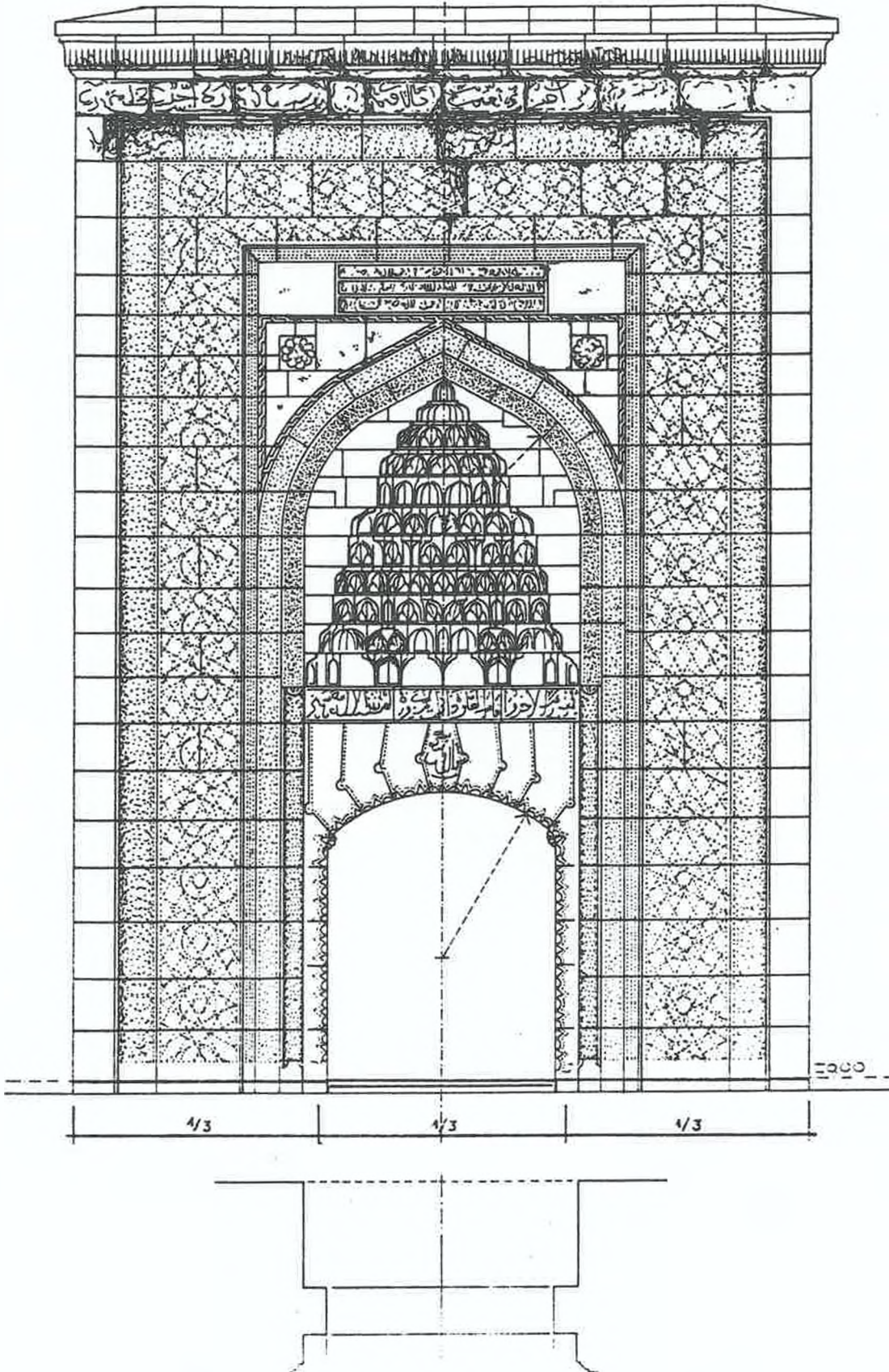

Çizim 11: Modülasyon denemeleri.

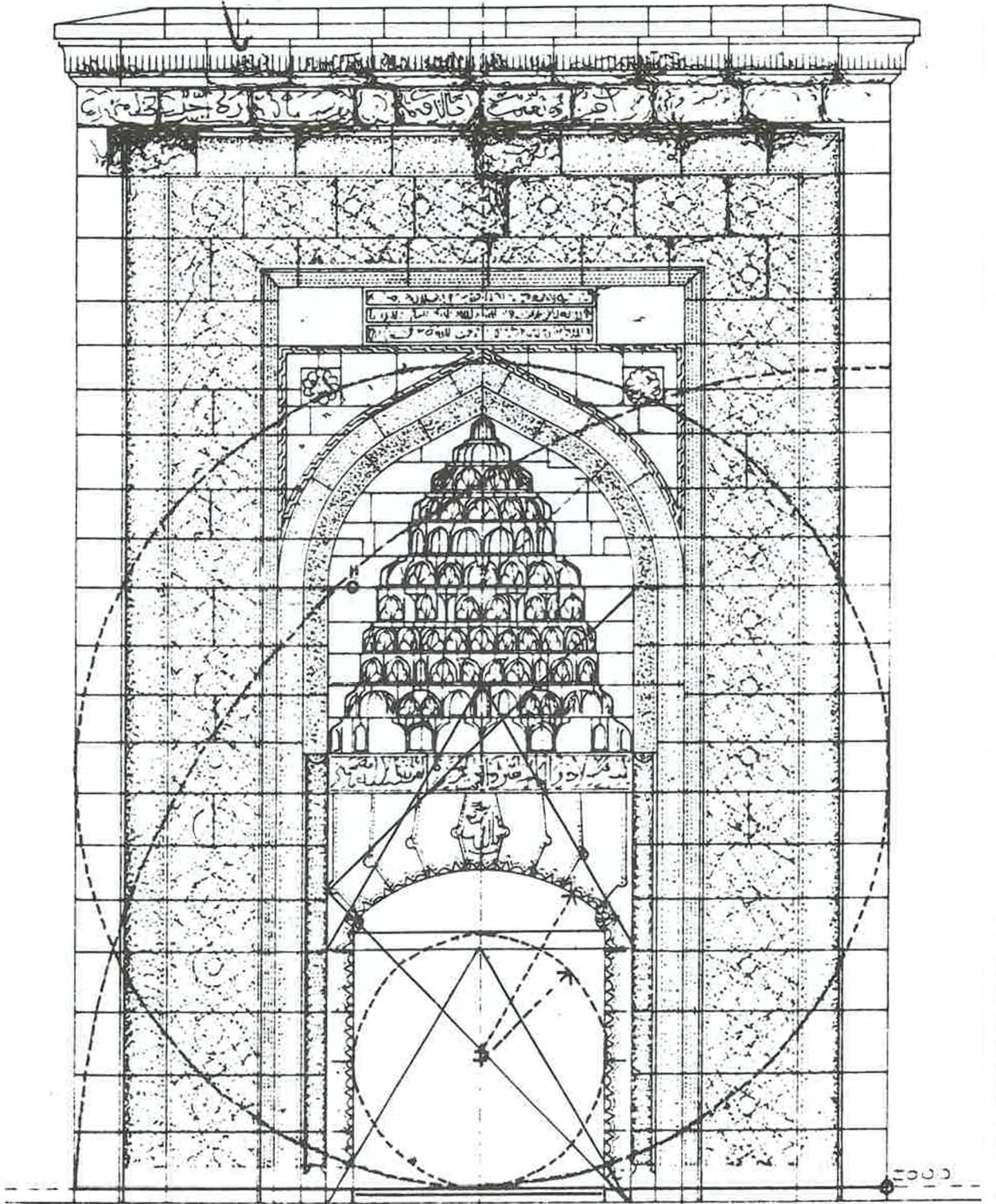
Çizim 12: Modülasyon denemeleri.

KAYSERİ HUNAT HATUN CAMISI BATI TAÇKAPISI (M14238)

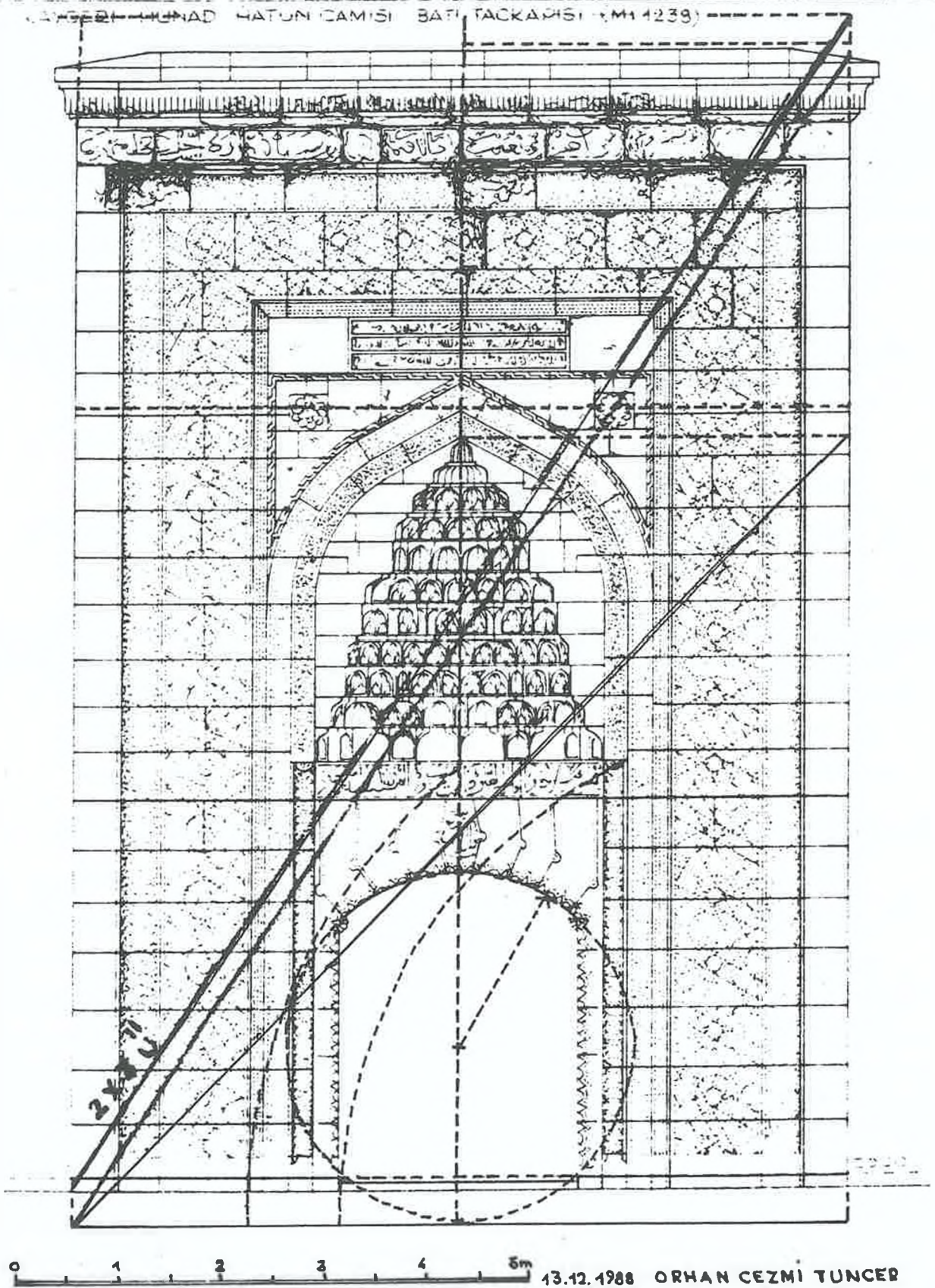

Çizim 13: Hunat Hatun Camisi batı taçkapısı rölövesi.

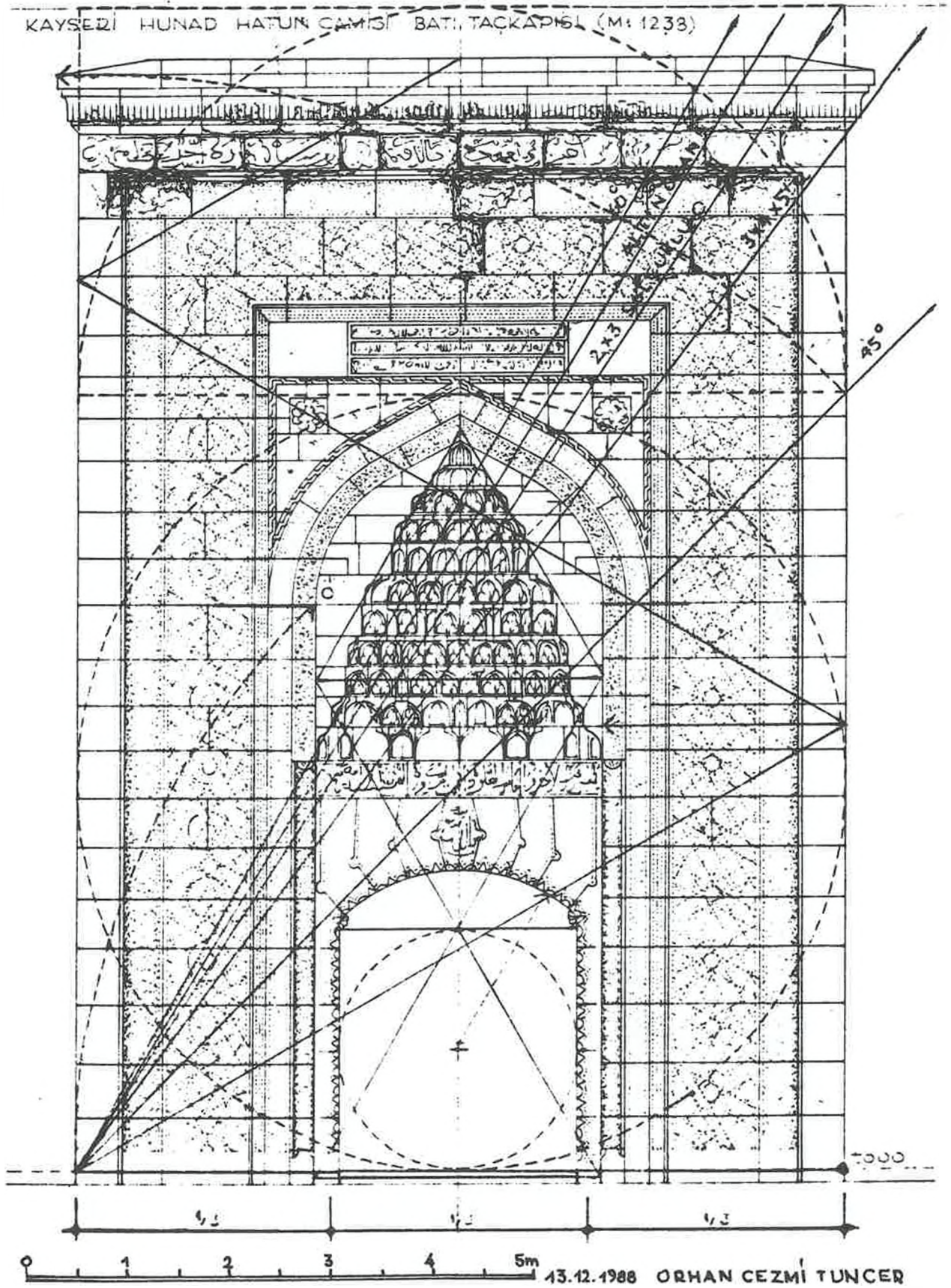
KAYSEZİ HUNAR HATUN CAMISI BATI TAÇKAPISI (M: 1239)

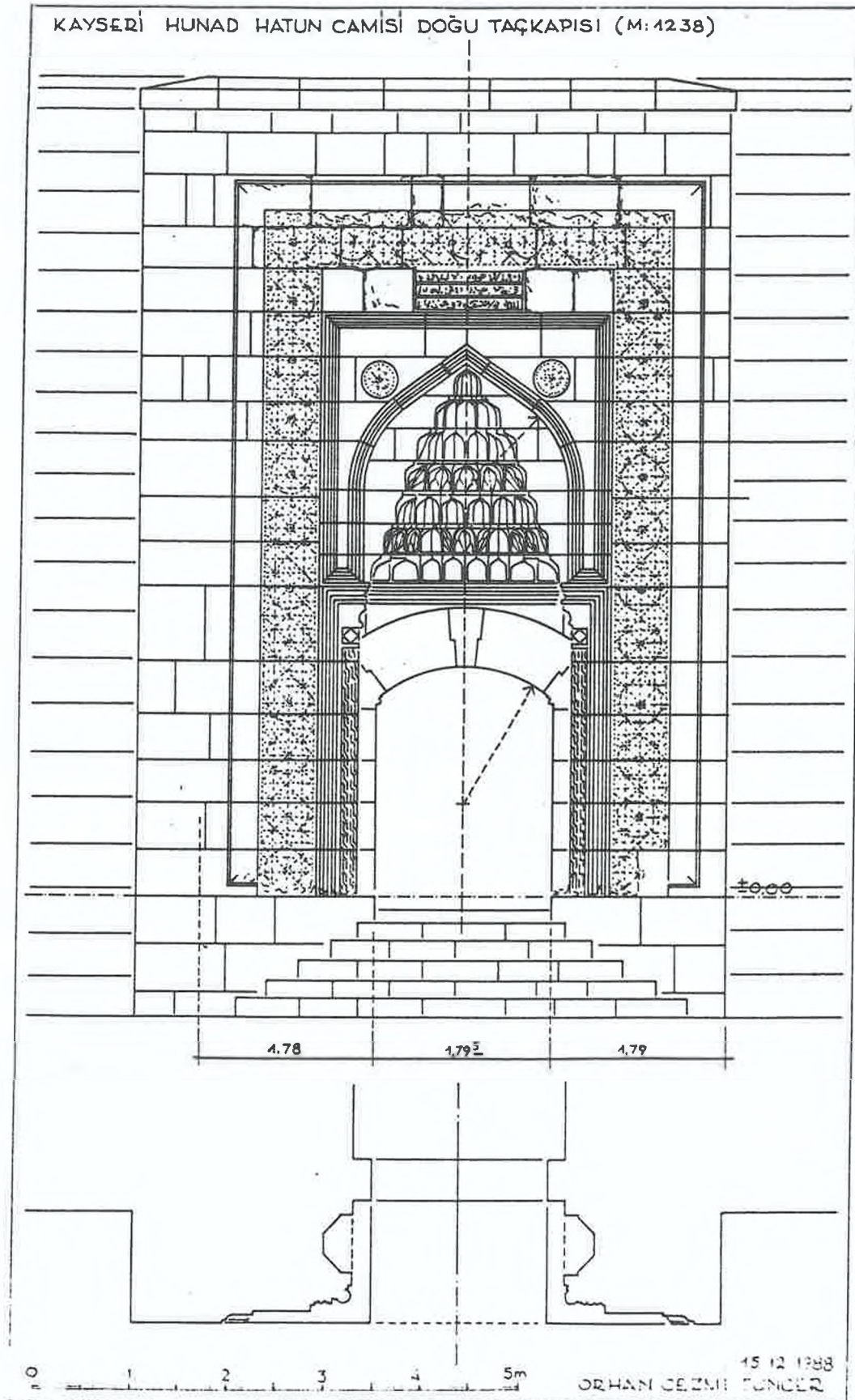
Çizim 14: Modülasyon denemeleri.

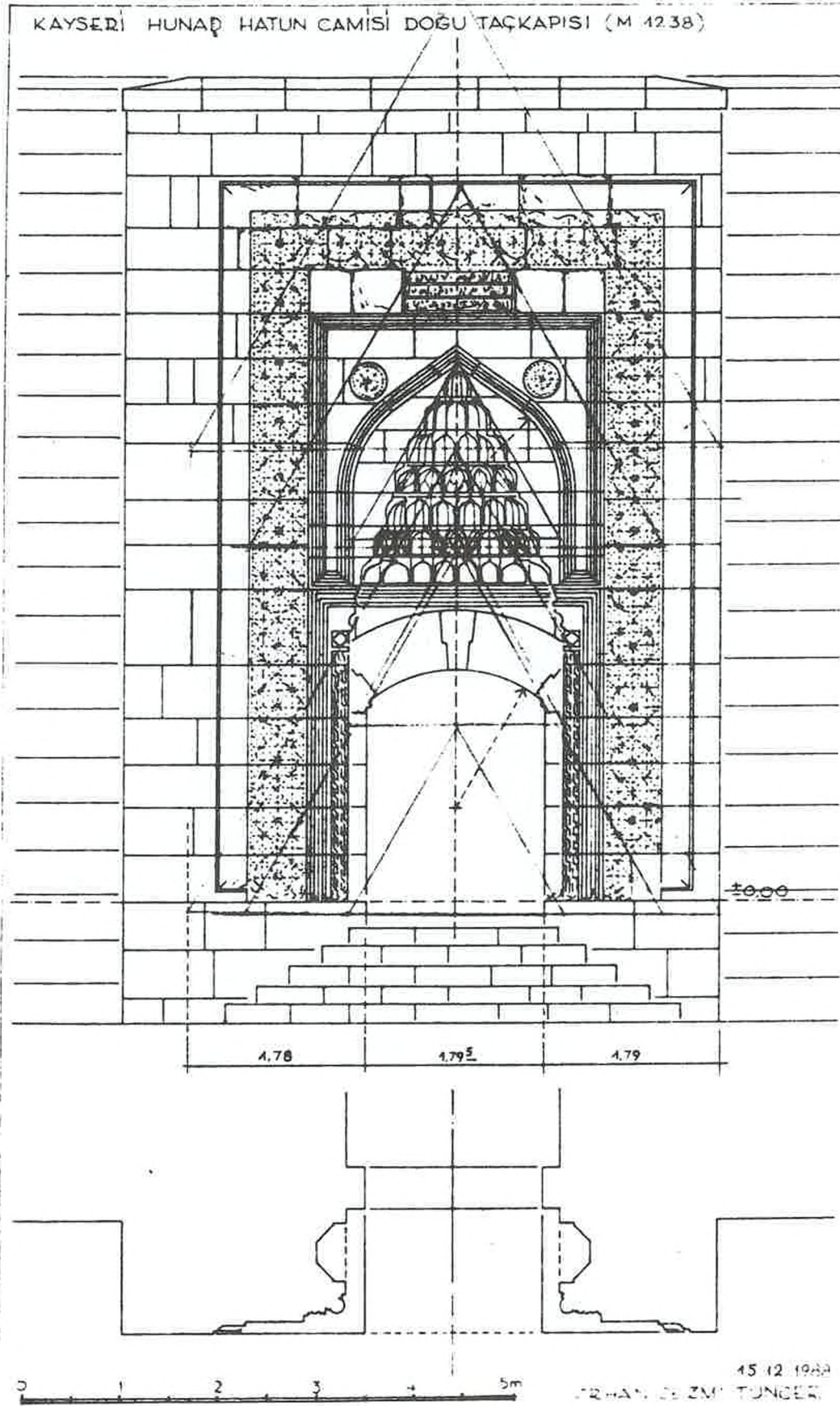
Çizim 15: Modülasyon denemeleri.

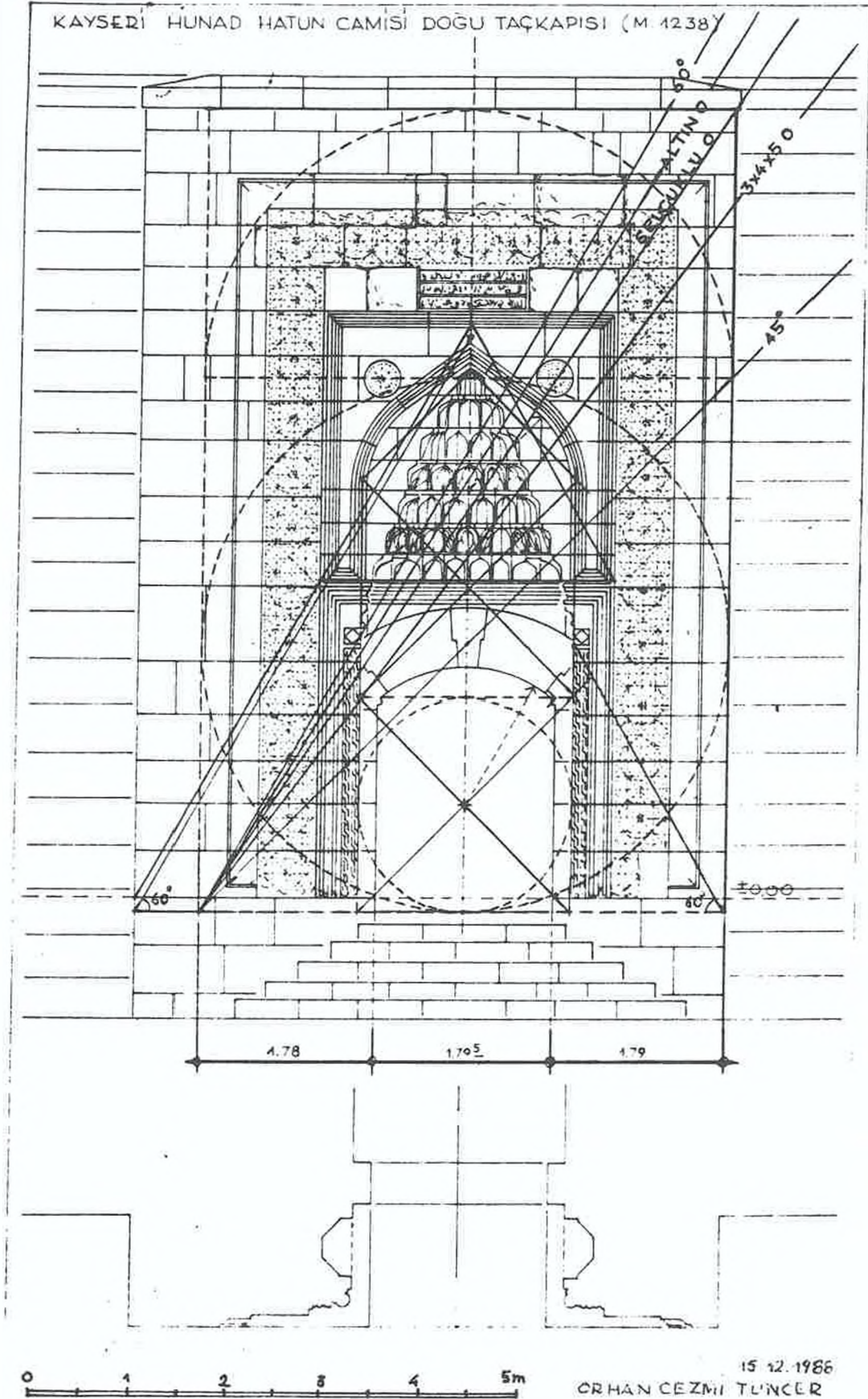
Çizim 16: Modülasyon denemeleri.

Çizim 17: Hunat Hatun Camisi doğu taçkapısı rölövesi.

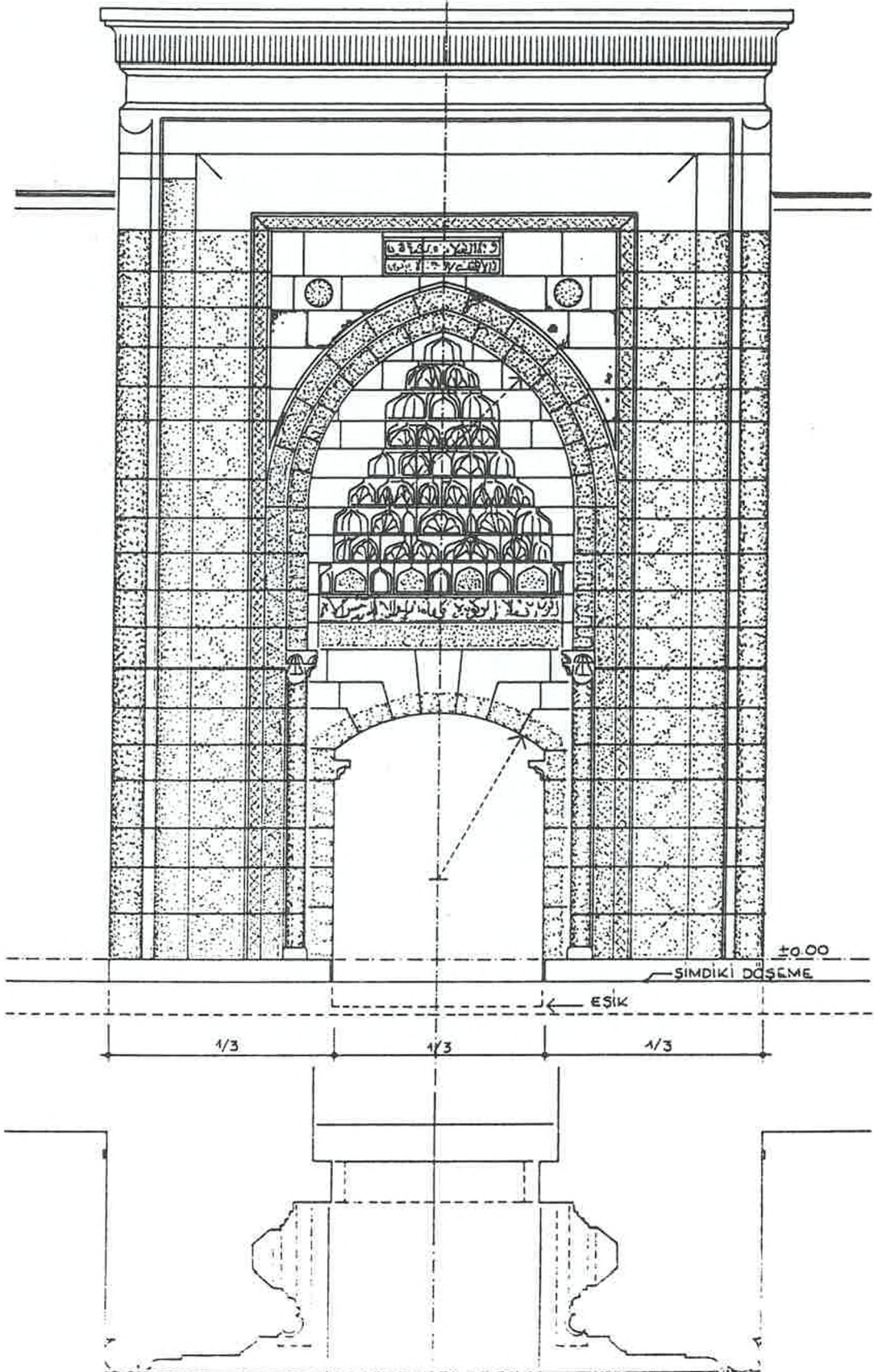

Çizim 18: Modülasyon denemeleri.

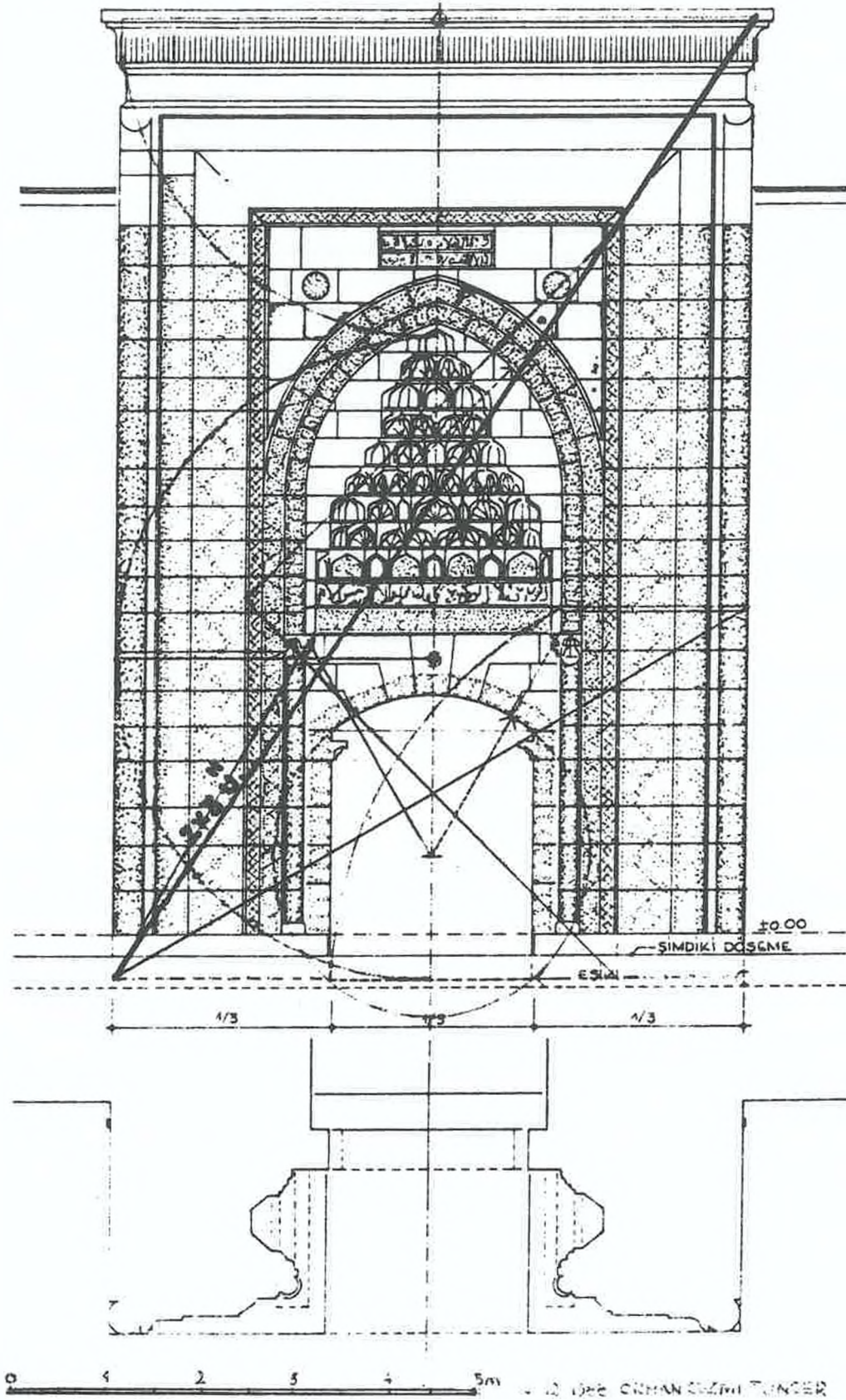
Çizim 19: Modülasyon denemeleri.

KAYSERİ: HACI KILIÇ CAMİSİ TAÇKAPISI (M: 1249)

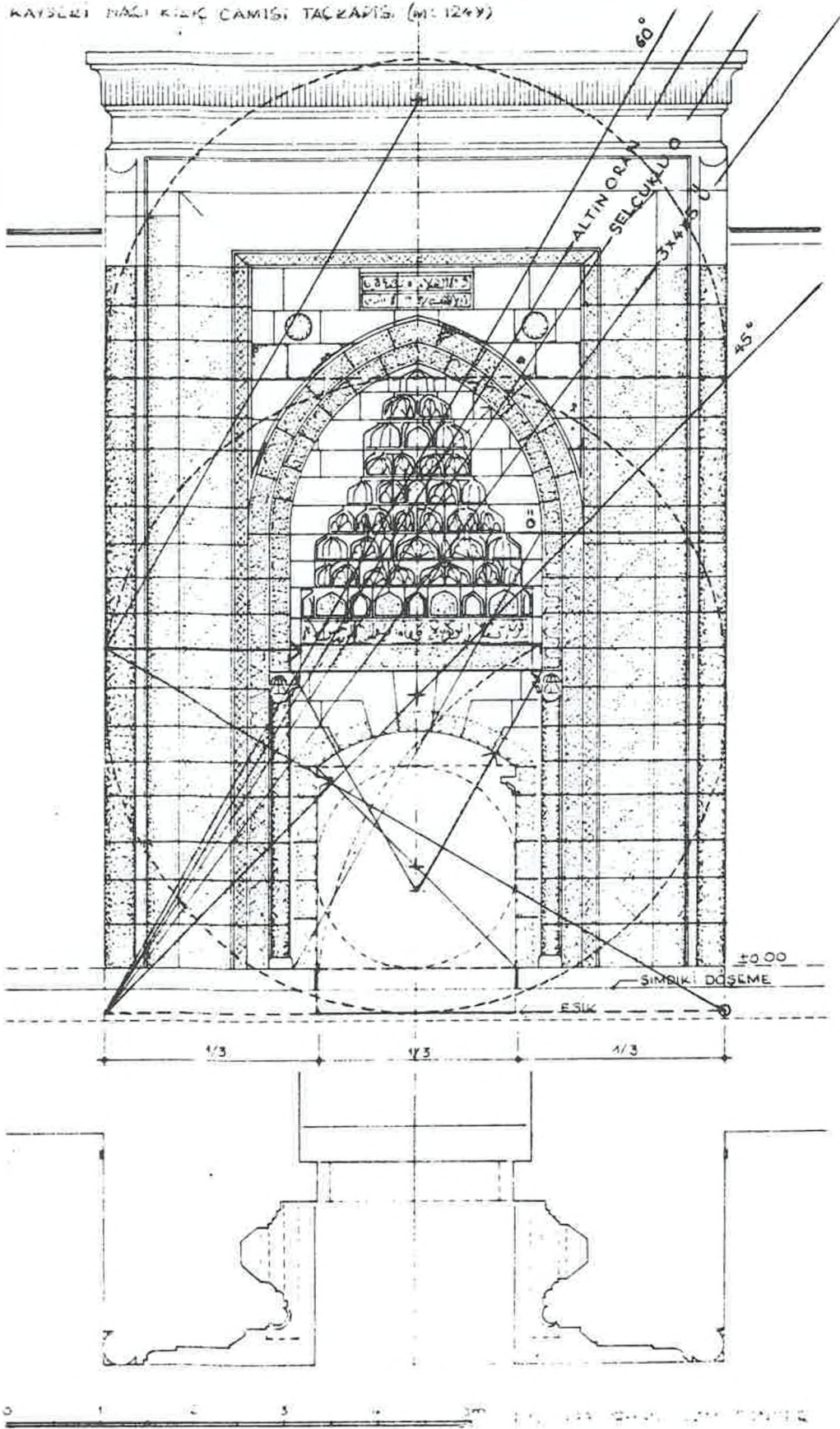

Çizim 20: Hacı Kılıç Camisi taçkapısı rölövesi.

KAYSERİ HACI KILIÇ CAMISI TAÇKAPISI (M: 12x9)

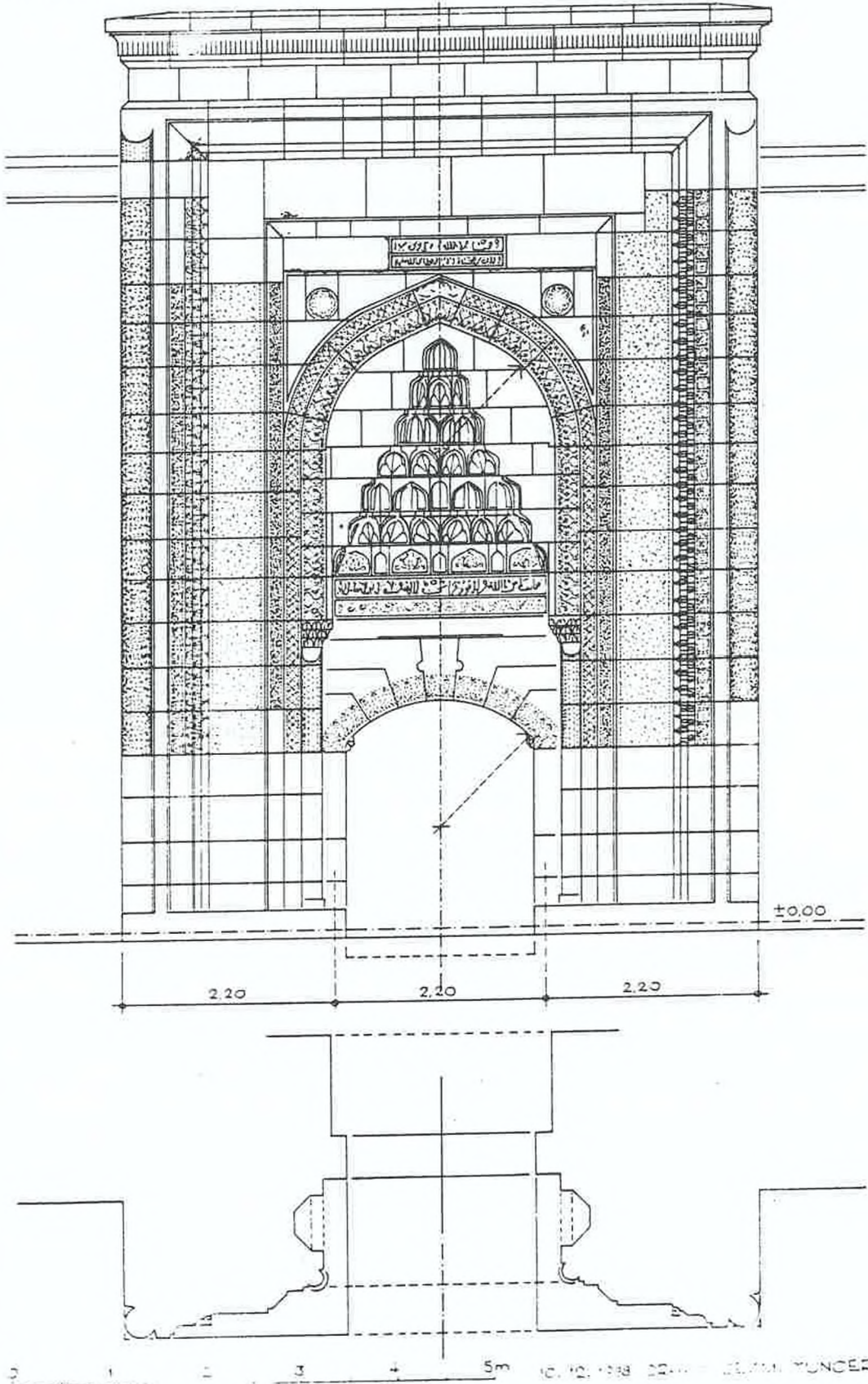

Çizim 21: Modülasyon denemeleri.

Çizim 22: Modülasyon denemeleri.

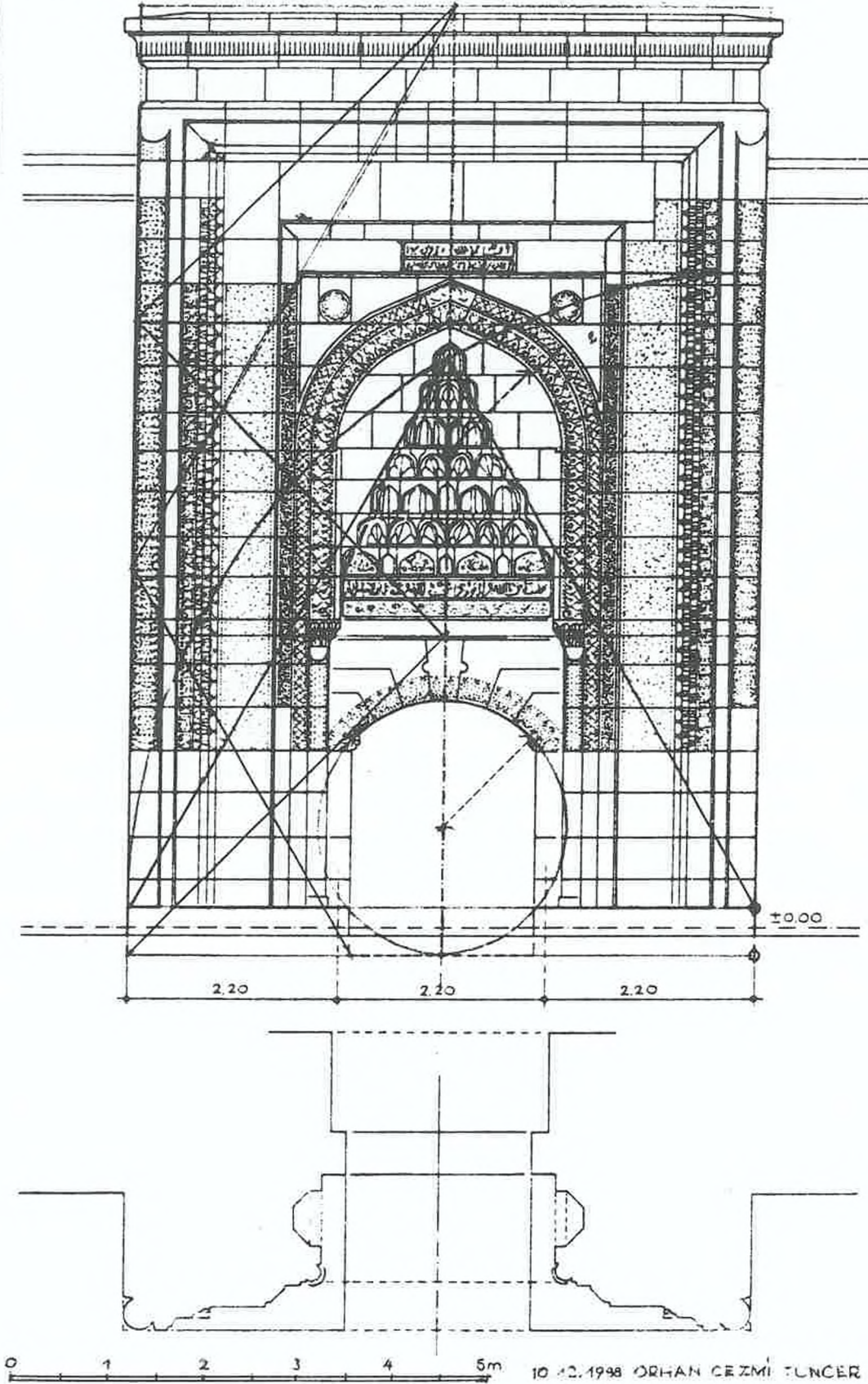
KAYSERİ HACI KILIÇ MEDRESESİ TAÇKAPISI (M:1/24)

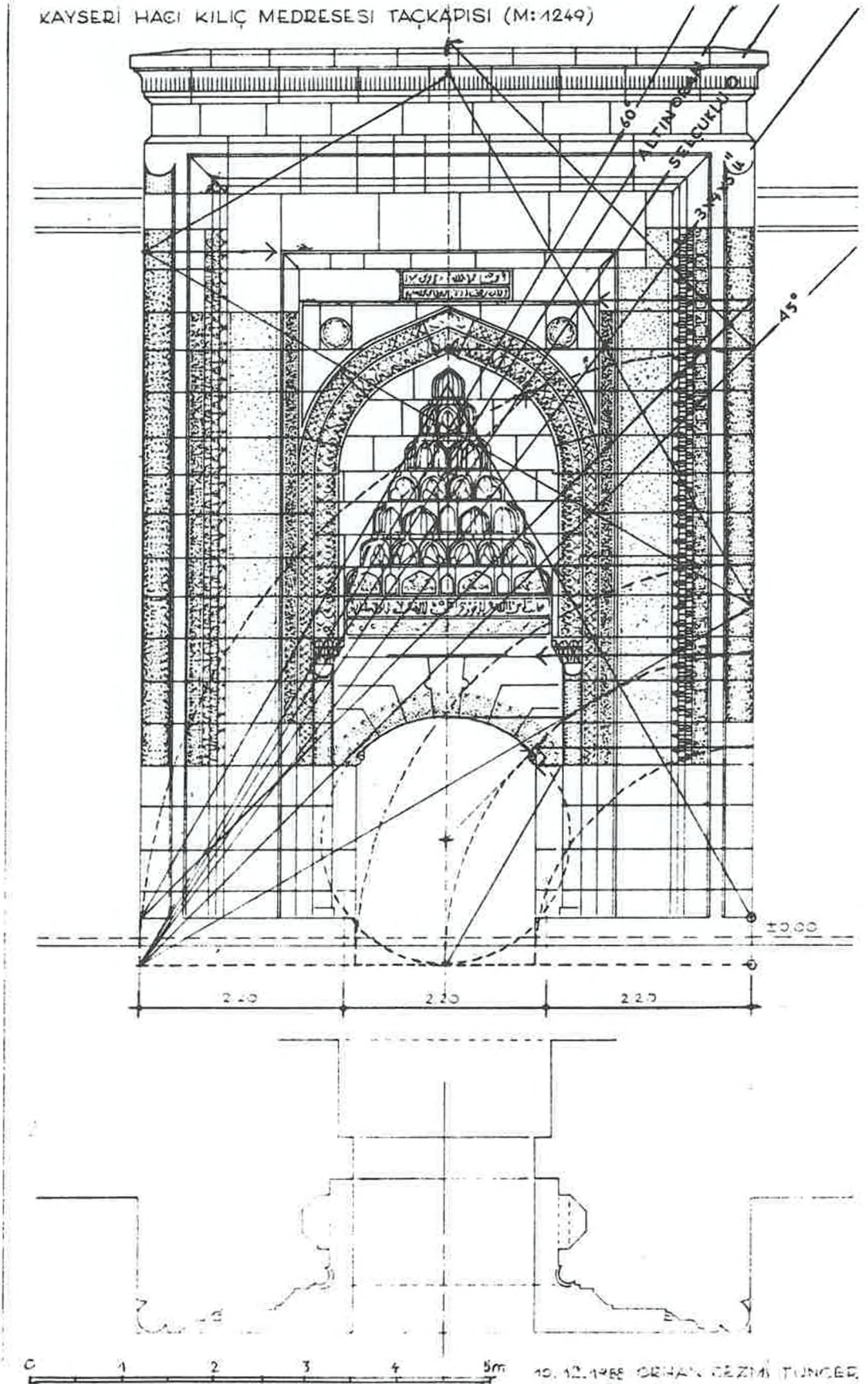
Çizim 23: Hacı Kılıç Medresesi taçkapısı rölövesi.

Çizim 24: Modülasyon denemeleri.

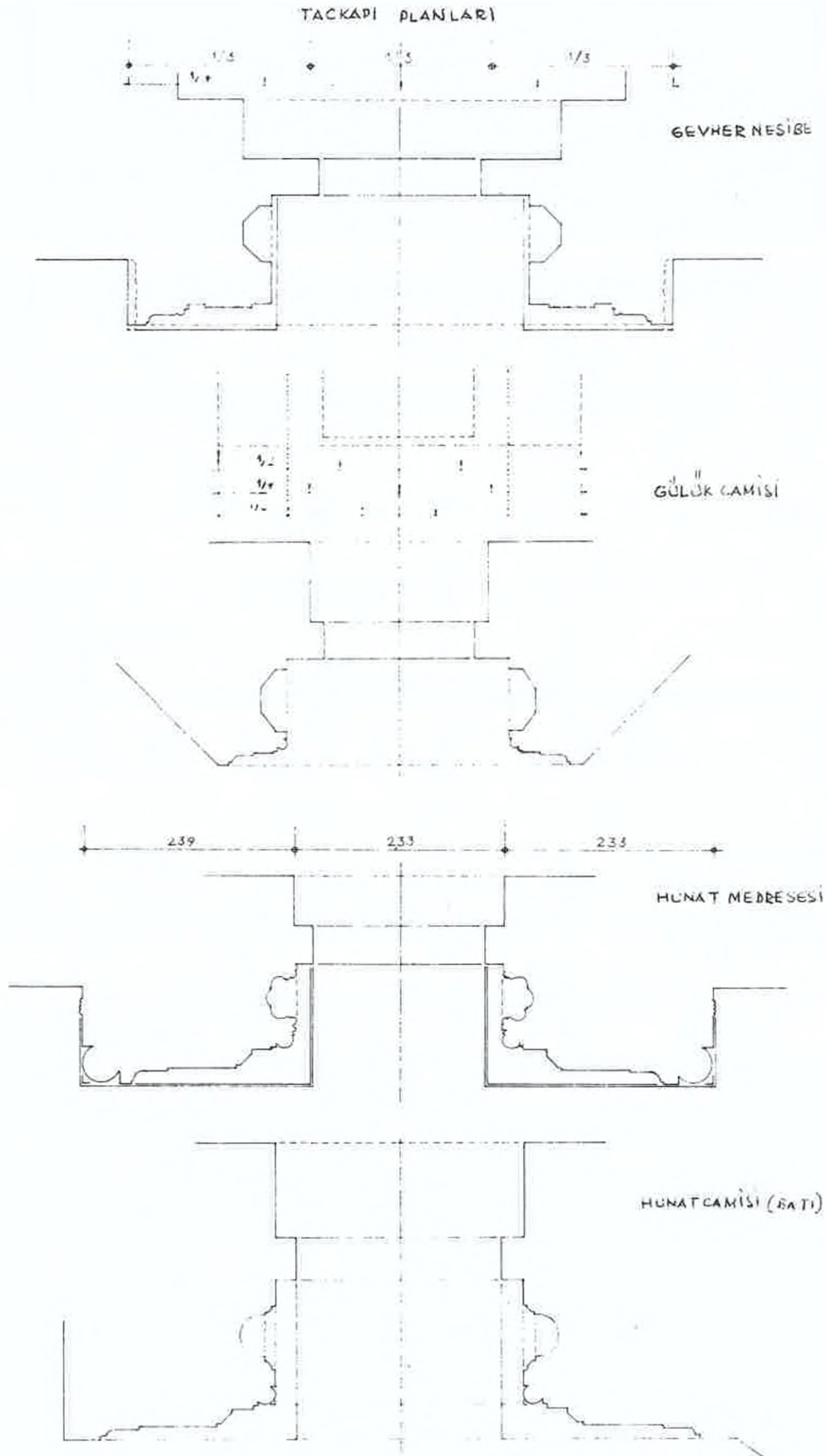
KAYSERİ HACI KILIÇ MEDRESESİ TAÇKAPISI (M:1249)

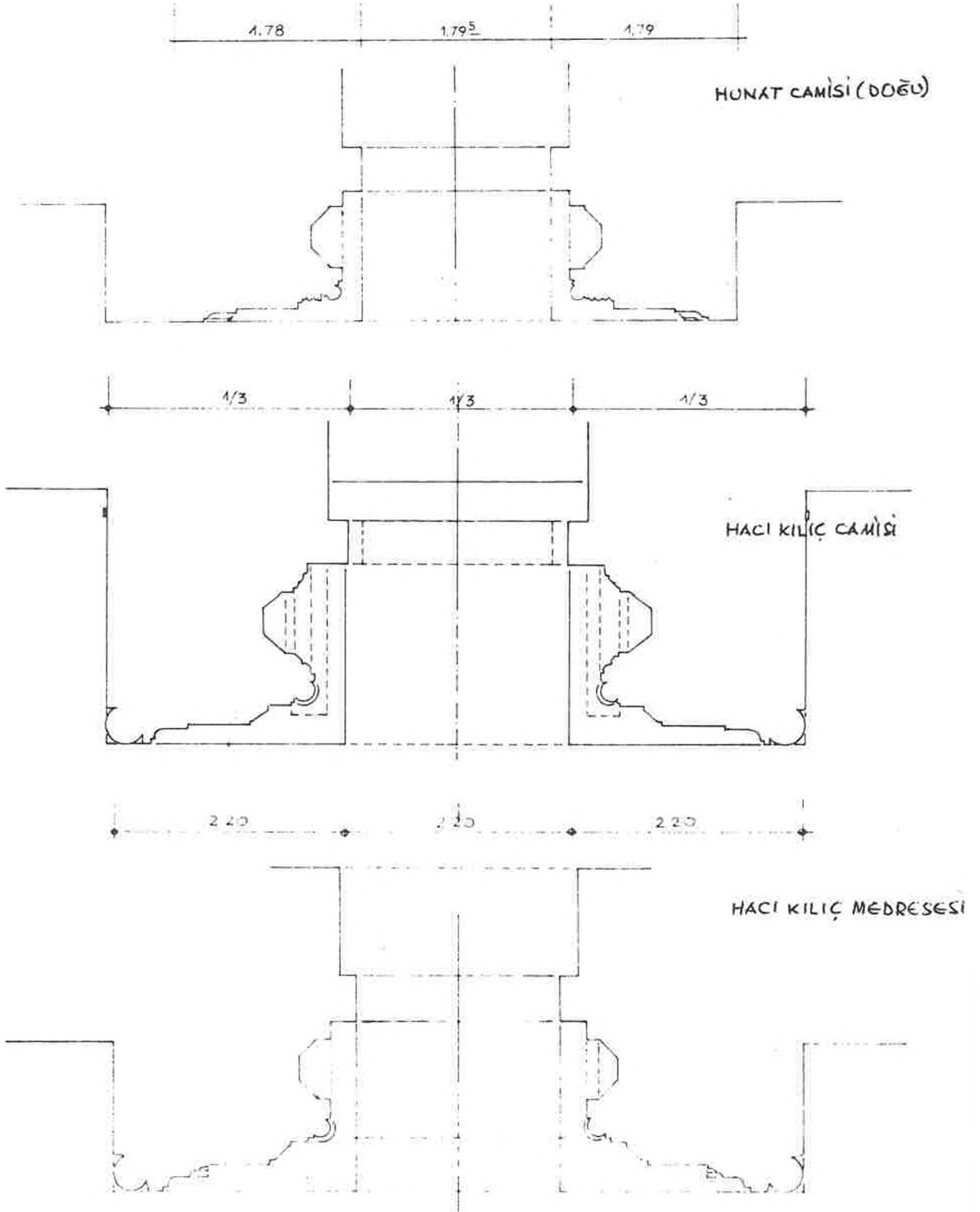
Çizim 25: Modülasyon denemeleri.

Çizim 26: Modülasyon denemeleri.

Çizim 27: Taçkapı planları.

Çizim 28: Taçkapı planları.